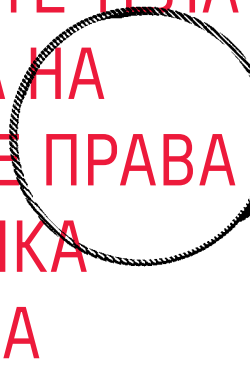

РЕФОРМИТЕ НАСПРОТИ ПРАВАТА

FOUNDATION ФОНДАЦИЈА
OPEN OTBORENO
SOCIETY ОПОШТЕСТВО
MACEDONIA МАКЕДОНИЈА

ЕФИКАСНОСТА НА НЕЗАВИСНИТЕ ТЕЛА ЗА ЗАШТИТА НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Издавач:

Фондација Отворено општество – Македонија

За издавачот:

Фани Каранфилова - Пановска

Уредници:

Нада Наумовска

Данче Даниловска – Бајдевска

Автор:

Ана Медарска – Лазова

Дизајн:

КОМА

Лектура:

Абакус

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

061.2:005.332.5]342.72/.73(497.7)

МЕДАРСКА-Лазова, Ана

Ефикасноста на независните тела за заштита на човековите права во Република Македонија [Електронски извор] / Ана Медарска-Лазова. - Скопје : Фондација Отворено општество - Македонија, 2017. - (Едиција Реформите наспроти правата)

Начин на пристап (URL): <http://fosm.mk/mk/Home/Publications?catID=9>.

- Текст во PDF формат, содржи 40 стр., граф. прикази. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 22.05.2017

ISBN 978-608-218-251-3

I. Лазова, Ана Медарска- види Медарска-Лазова, Ана

а) Независни тела - Регулаторни комисии - Човекови права и слободи - Заштита - Македонија

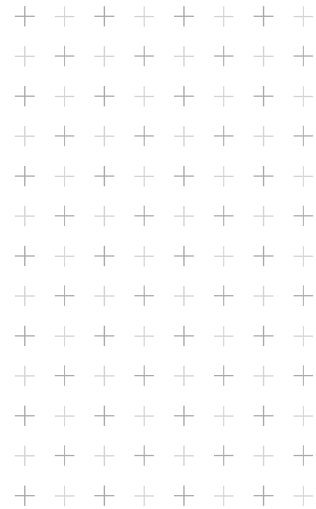
COBISS.MK-ID 103445002

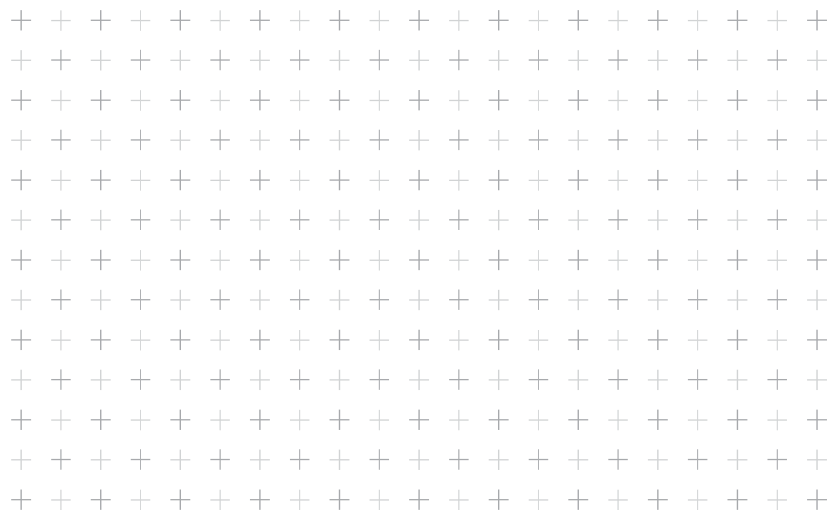

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР	7
ВОВЕД	9
МЕТОДОЛОГИЈА	13
ИСТРАЖУВАЧКО ПРАШАЊЕ	13
ОПФАТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	13
Содржински опфат	13
Временски опфат	14
МЕТОДОЛОГИЈА	15
ОГРАНИЧУВАЊА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	17
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ	19
КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА	19
ВИДЛИВОСТ ВО ЈАВНОСТА И ПЕРЦЕПЦИЈА ЗА РАБОТАТА	24
ДОСТАПНОСТ	25
МОЖНОСТ ЗА ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА СОПСТВЕНИТЕ НАОДИ	26

КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА.....	27
КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА	29
ВИДЛИВОСТ ВО ЈАВНОСТА И ПЕРЦЕПЦИЈА ЗА РАБОТАТА	35
ДОСТАПНОСТ	36
МОЖНОСТ ЗА ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА СВОИТЕ НАОДИ.....	37
КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТА НА ПРАВОТО НА СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИТЕ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР.....	39
КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА	40
ВИДЛИВОСТ ВО ЈАВНОСТА И ПЕРЦЕПЦИЈА ЗА РАБОТАТА	44
ДОСТАПНОСТ	46
МОЖНОСТ ЗА ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА СВОИТЕ НАОДИ.....	47
ДИРЕКЦИЈА ЗА ЗАШТИТА НА ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ.....	49
КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА	50
ВИДЛИВОСТ ВО ЈАВНОСТА И ПЕРЦЕПЦИЈА ЗА РАБОТАТА	52
ДОСТАПНОСТ	53
МОЖНОСТ ЗА ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА СВОИТЕ НАОДИ.....	54
ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ.....	55
ЗАКЛУЧОЦИ	55
ПРЕПОРАКИ.....	57
БИБЛИОГРАФИЈА	59

Едицијата „Реформите наспроти правата“ содржи 5 тематски правни анализи изработени во текот на 2016 година како дел од потпрограмата „Алтернативни закони и политики“ на Фондацијата Отворено општество – Македонија, чија основна цел беше да ги регистрира појавите на ретроградни практики и политики во областите значајни за владеењето на правото и човековите права. Анализите даваат и препораки за надминување на воочените проблеми и претставуваат добра основа за отворање дебата за враќањето на македонското општество на евроинтегративниот пат.

„Реформите наспроти правата“ ги опфаќа следниве теми: **(1)** Ефикасноста на независните механизми за човекови права во Република Македонија; **(2)** Регулаторни тела – успешна придобивка?; **(3)** Имплементација на пресудите на Европскиот суд за човекови права против Република Македонија; **(4)** Определување на поимот „јавен интерес“ – анализа и критички осврт на „јавниот интерес“ во македонскиот правно-политички контекст; **(5)** Телата за човекови права на Обединетите нации и нивните согледувања и препораки за Република Македонија.

Ставовите на авторите содржани во едицијата „Реформите наспроти правата“ не ги претставуваат и отсликуваат секогаш ставовите на ФООМ.

ВОВЕД

Во 90-тите години од минатиот век, а особено по Светската конференција за човековите права во 1993 година, значително се зголеми бројот на националните тела за заштита на човековите права на глобално ниво. Во процесот на својата транзиција кон демократија, многу држави воспоставија вакви институции со надеж дека таквите тела ќе им помогнат во надминувањето на злоупотребите од минатото и спречувањето на идните злоупотреби.¹

Светската практика покажува дека за заштита на човековите права, односно за заштита на еднаквоста, се формираат тела со различен мандат, структура и надлежности. При формирањето на овие тела, често се јавува дилемата дали заштитата да ѝ се довери на една институција со широко поставен мандат или да се формираат специјализирани тела за заштита на ранливите групи и нивните права.²

Со воведувањето на институцијата Народен правобранител, која профункционира во 1997 година, и Република Македонија се вклучи во глобалните текови. Во периодот што следуваше, однос-

1 “Performance and Legitimacy: National Human Rights Institutions” Second Edition, the International Council on Human Rights Policy, 2004, страна 1

2 Редовен годишен извештај на Комисијата за заштита од дискриминација, март 2013 година, страна 11, достапен на http://www.kzd.mk/sites/default/files/dokumenti/god_izvestaj_2012.pdf, последна посета 5 октомври 2016 година

но во првата деценија од 21 век, се формираа уште низа тела со различен мандат и со надлежности поврзани со заштитата на одделни специфични права (Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер, Дирекцијата за заштита на личните податоци), односно со заштитата на еднаквоста на одделни категории лица (Комисијата за еднакви можности на мажите и на жените во Собранието на Република Македонија).

Јавната дискусија на глобално ниво, особено под влијание на Принципите кои се однесуваат на статусот на националните институции³ (во натамошниот текст: Париските принципи)⁴, досега повеќе се концентрираше на нормативните стандарди според кои треба да бидат анали-

зирани телата за заштита на човековите права, отколку на нивните перформанси и на нивната операционална ефективност. Меѓутоа, во ситуација на постоење на неколку тела за заштита на човековите права, кои се финансирани директно од џебот на граѓаните (преку државниот буџет), основано се поставува прашањето за ефективноста и ефикасноста на работењето на овие тела.

Мерењето на институционалната ефективност е конститутивен елемент на напорите на државата да се постигнат конкретни цели, бидејќи ефективните институции се основна претпоставка за успешна имплементација на предвидените политики⁵, вклучувајќи ги и политиките во областа на заштитата на човековите права. Во оваа смисла, круцијална мерка за ефективноста на националните тела за заштита на човековите права е нивниот капацитет да одговорат на потребите на оние членови на општествената заедница кои се во најголем ризик да трпат повреда на нивните права.⁶

Националните институции за заштита на човекови права се поефективни кога:

- + уживаат легитимитет во јавноста;
- + се достапни;
- + имаат отворена организациска култура;

3 Организација на Обединетите нации (во натамошниот текст: ОН), Генерално собрание (1993b).

4 Шесте главни критериуми на Париските принципи се:
1) Што поширок можен мандат, заснован на стандардите за универзалните човекови права, кој ја вклучува двојната одговорност за промоција и заштита на човековите права, опфаќајќи ги сите човекови права;
2) Независност од Владата;
3) Независност загарантирана со устав или закон;
4) Соодветни надлежности за истрага;
5) Плурализам, вклучително и таков постигнат преку членството и/или ефективна соработка, и
6) Соодветни човечки и финансиски ресурси.
7) Извор: Прирачник за формирање и акредитација на национални тела за човековите права во Европската Унија, Агенција за основни права на Европската Унија (European Union Agency for Fundamental Rights), 2012, страна 15

5 "Measuring Effectiveness of Institutions in Serbia in a Post 2015 SDG Context", Open Society Foundation Serbia, 2016, страна 2

6 "Performance and Legitimacy: National Human Rights Institutions" Second Edition, the International Council on Human Rights Policy, 2004, страна XII

- + имаат разнолико (диверзитетно) членство и персонал;
- + се консултираат со граѓанското општество;
- + имаат широк мандат;
- + имаат сеопфатна јурисдикција;
- + имаат моќ да ја надгледуваат усогласеноста со нивните наоди и препораки;
- + системски ги третираат прашањата поврзани со човековите права;
- + имаат соодветни буџетски ресурси;
- + развиваат ефективни меѓународни линкови, и
- + по претставките постапуваат брзо и ефективно (оние кои разгледуваат индивидуални претставки).⁷

Битен елемент на операционалната ефективност е и перцепцијата на јавноста за работата на овие тела, односно прашањето дали оние кои ги користат услугите на националните тела веруваат дека тие се ефективни.⁸

Од друга страна, кога се зборува за внатрешната ефикасност во работењето на ваквите тела, класичните индикатори за продуктивноста треба и можат да дадат одговор на прашањата: дали институцијата има соодветен капацитет да ја спроведе својата функција и дали институцијата оптимално ги користи човечки-

те, финансиските и другите ресурси што ѝ се ставени на располагање? Оваа публикација, заедно со истражувањето што ѝ претходеше, претставува обид да се одговори на ова прашање во македонски контекст.

Методологијата на истражувањето предвидуваше и интервјуа со претставниците на телата чијашто работа е предмет на анализа, заради обезбедување што попрецизни податоци. За жал, и покрај сторените напори на авторот на истражувањето и повеќекратните обиди да се организира средба со претставници на сите тела, беа направени само две интервјуа, и тоа со Горан Трајковски, директорот на Дирекцијата за заштита на личните податоци, и со м-р Драги Целески, државен советник во канцеларијата на Народниот правобранител во Скопје. Авторот изразува благодарност до претставниците на овие две институции за реализираните средби и жалење за непостоењето волја да се реализираат средби и со претставниците на Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер и Комисијата за заштита од дискриминација. Исто така, авторот им се заблагодарува на д-р Жанета Попоска од Мисијата на ОБСЕ во Скопје и на м-р Жарко Хаџи-Зафиров од Центарот за правни истражувања и анализи за одвоеното време за споделување на нивните искуства што се од значење за ова истражување.

7 Оценување на ефективноста на националните тела за човековите права (Assessing the Effectiveness of National Human Rights Institutions), International Council on Human Rights Policy and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2005, страни 8 и 9

8 Ibid

МЕТОДОЛОГИЈА

ИСТРАЖУВАЧКО ПРАШАЊЕ

Истражувањето има за цел да одговори на прашањето: Колку домашните (националните) независни тела за заштита на човековите права се ефикасни во својата работа? Истовремено, истражувањето ќе разгледа неколку аспекти на ефикасноста на работата на овие тела.

ОПФАТ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

СОДРЖИНСКИ ОПФАТ

Оваа публикација и истражувањето што ѝ претходеше ја опфаќаат работата на независните тела за заштита на човековите права во Република Македонија. Поконкретно, истражувањето се фокусираше на ефикасноста на телата кои имаат надлежности за постапување по индивидуални претставки од страна на граѓаните за заштита на нивните права. Врз основа на стандардите воспоставени со Париските принципи, домашните автори идентификуваат две национални тела кои се најблиску до дефиницијата на национални институции за човековите права (во натамошниот текст: НИЧП)⁹ во Република Македонија, и тоа Народниот правобранител и Комисијата за

⁹ Во стручната литература на англиски јазик е општоприфатен терминот *national human rights institutions (NHRI)*.

заштита од дискриминација.¹⁰ Освен овие две институции, истражувањето ја опфати и работата на Дирекцијата за заштита на личните податоци и Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер, имајќи го предвид нивните надлежности.¹¹

Од опфатот на истражувањето се исклучени парламентарните тела кои имаат надлежности во областа на човековите права, како Постојаната анкетна коми-

сија за заштита на слободите и правата на граѓанинот и Комисијата за еднакви можности на жените и мажите, како и телата формирани при министерствата (Секторот за еднакви можности при Министерство-то за труд и социјална политика).

Истражувањето се фокусира на работата на овие тела поврзана со постапувањето по индивидуални претставки, односно барања и жалби, соодветно на надлежностите на телата. Заради спецификата на работата на Дирекцијата за заштита на личните податоци, постапувањето по индивидуални барања се разгледува во контекст на постапувањето на Дирекцијата во постапките за инспекциски надзор (видете подолу).

ВРЕМЕНСКИ ОПФАТ

Истражувањето ја опфати работата на селектираните тела во периодот од 2009 година, кога Европската комисија препорача отворање на пристапните преговори со Република Македонија, па сè до крајот на 2015 година. Иако препораката е од октомври 2009 година, истражувањето ја опфати и целата буџетска 2009 година. Од очигледни причини, единствен исклучок беше временскиот опфат на истражувањето за работата на Комисијата за заштита од дискриминација, која беше формирана согласно Законот за спречување и заштита од дискриминација („Службен весник на Република Македонија“ бр.

10 Види: Пешиќ, Силва; Националните институции за човековите права и процесот на акредитација, Евродијалог 16, Студиорум, јуни 2012 година, страна 16; види исто Најчевска, Мирјана; НИЧП во Република Македонија: актуелна состојба, предизвици и можен развој, *ibid*, страна 28

11 Согласно член 32 алинеја 1 од Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер („Службен весник на Република Македонија“ бр. 13/2006, 86/2008, 6/2010, 42/2014, 148/2015 и 55/2016), Комисијата одлучува по жалбите против решението и заклучокот со кој имателот на информацијата го одбил барањето за пристап до информациите на барателите на информации; согласно член 18 став 1 и 41 став 1 алинеја 4 од Законот за заштита на личните податоци („Службен весник на Република Македонија“ бр. 7/2005, 103/2008, 124/2010, 135/2011, 43/2014, 153/2015 и 99/2016), физичко лице или здружение на граѓани во кое членува физичкото лице, ако смета дека му е повредено некое право загарантирано со овој закон од страна на контролор или обработувач може да поднесе барање за утврдување на повредата на правото до Дирекцијата за заштита на личните податоци; Дирекцијата води управна постапка и донесува решенија при постапување по барањата.

50/2010) и која почна да работи на 1 јануари 2011 година.¹²

МЕТОДОЛОГИЈА

Генерално, ефективноста на телата за заштита на човековите права може да се мери преку определување репери (benchmarks) – стандарди што ги дефинираат минималните својства (атрибути) на овие тела, кои се однесуваат на нивната правна основа, членството, мандатот, финансирањето итн. Тие имаат нормативен карактер. За мерење на остварувањето на реперите се користат индикатори (indicators) – алатки кои покажуваат дали телата прават напредок кон постигање на реперите, но и на крајните цели.¹³

Оваа публикација ќе се обиде да даде слика за ефикасноста на работата на селектираните тела преку квантитативна анализа на обемот на работа и излезните резултати (output) на телата. Притоа ќе бидат искористени индикатори (бројот на претставки до телото и институционалниот капацитет – бројот на вработени и буџетот, во зависност од достапните податоци и должината на траење на постапките по претставките). Заради осврт

кон ефективноста на работата на телата, истражувањето ќе се користи со идентификуваните репери (достапноста на телото до граѓаните, видливоста во јавноста, можноста за влијание врз имплементацијата на своите наоди).

Честа дилема при изборот на индикаторите што ќе се користат е дали да се користат индикаторите кои се однесуваат на перцепцијата vis-à-vis индикаторите кои се однесуваат на објективните, административно собрани податоци. Поради тоа, ова истражување употребува комбиниран пристап, користејќи се и со квантитативна анализа на податоците собрани преку деск-анализата на достапните материјали (како, на пример, годишните извештаи за работата на селектираните тела), но и со истражување на перцепцијата на граѓаните за работата на овие тела.¹⁴

Поради разликите во составот и функционирањето на селектираните тела,

¹² Годишен извештај на Комисијата за заштита од дискриминација за 2011 година, страна 2

¹³ Оценување на ефективноста на националните тела за човековите права (Assessing the Effectiveness of National Human Rights Institutions), International Council on Human Rights Policy and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2005, страна 10

¹⁴ “Measuring Effectiveness of Institutions in Serbia in a Post 2015 SDG Context”, Open Society Foundation Serbia, 2016, страна 5. Од една страна, довербата на граѓаните во институцијата е од суштинско значење, бидејќи е крајна мерка за инклузивноста на институцијата. Од друга страна, пак, податоците за перцепцијата се недоволно квалитетни алатки при градењето на јавните политики и можат да стимулираат несоодветни практики (пр. подигање на јавната перцепција за квалитетот на работата на некое тело преку јавни и медиумски кампањи во таа насока).

индикаторите употребени за мерење на ефикасноста на работата на телата соодветно се разликуваат.

При истражувањето се користеа следни-
ве методи:

- + Деск-анализа (квалитативна и квантитативна) на годишните извештаи и, онаму каде што е соодветно, на другите документи и публикации на селектираните тела, вклучувајќи и анализа на бројот на индивидуалните претставки (барања, жалби) до селектираните тела, споредени со индикаторите за институционалниот капацитет (годишен буџет, број на вработени и сл.);
- + Интервјуа со претставници на селектираните тела (за жал, како што беше напоменато, беа реализирани интервјуа само со директорот на Дирекцијата за заштита на личните податоци и со државниот советник во канцеларијата на Народниот правобранител во Скопје);
- + Анализа на извештаите и наодите на релевантните меѓународни тела и институции (како, на пример, извештаите на Европската комисија за напредокот на РМ, Комитетот за превенција од тортура на Советот на Европа итн.);
- + Онаму каде што е можно, за илустрација на ефикасноста во

работењето беше направена компаративна анализа на ефикасноста на телата со ист или сличен мандат во земјите од регионот;

- + Консултативни средба со експерти, односно претставници на граѓанските организации кои се активни во областа и претставници на меѓувладините организации присутни во Република Македонија и анализа на документите и публикациите (анализи, истражувања, извештаи) на овие релевантни фактори, и
- + Истражување за тоа колку граѓаните се информирани за постоењето на телата и за нивниот мандат, како и за тоа какве е перцепцијата на граѓаните за нивната работа. За оваа цел, беше ангажирана професионална агенција за истражувања (ТИМ Институт), која спроведе истражување за свесноста и перцепцијата на јавноста за работата на селектираните тела, на повеќестепен стратификуван репрезентативен примерок на 1.013 испитаници.

ОГРАНИЧУВАЊА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Ова истражување и неговите резултати се неминовно ограничени со непостоењето или достапноста на доволно релевантни податоци. На пример, поради недостиг на податоци, односно неможност да се пресмета колкав дел од буџетот на селектираните тела се одвојува за извршување на одделните активности, односно надлежности кои се од интерес за истражувањето, при пресметувањето на овие индикатори ќе се работи на претпоставка дека целокупниот буџет се користи за постапување по индивидуални претставки (барања, жалби) поднесени од страна на граѓаните, а онаму каде што е можно ќе биде направена и пресметка врз основа на висината на буџетот пропорционална на бројот на вработените кои работат директно на постапување по индивидуалните претставки, барања, односно жалби. Неизедначеноста на презентираниите податоци во некои од прегледите дадени подолу е резултат на промената на пристапот на селектираното тело при презентирањето на податоците во годишните извештаи.

НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ

Постоењето на институцијата Народен правобранител во Република Македонија наоѓа основа во членот 77 од Уставот на Република Македонија од 1991 година. Првиот Закон за Народниот правобранител беше донесен во 1997 година, кога е избран и првиот Народен правобранител, кој со своите активности започна во 1998 година. Народниот правобранител е единствена НИЧП во Република Македонија акредитирана во согласност со Париските принципи, со Б статус на акредитација, добиен во октомври 2011 година.¹⁵

КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА

Преглед на податоците во врска со работата на Народниот правобранител во периодот покриен со истражувањето:¹⁶

15 Мемети, Иџет; НИЧП искуства: Народен правобранител на Република Македонија (Омбудсман), Евродијалог 16, Студиорум, јуни 2012 година, страна 62

16 Извор: годишни извештаи за работата на Народниот правобранител во периодот 2009-2015 година, достапни на http://ombudsman.mk/MK/godishni_izveshtai.aspx, последна посета 20 септември 2016 година

БРОЈ НА ПРЕТСТАВКИ

ГОДИНА	ВКУПЕН БРОЈ ПРЕТСТАВКИ ВО РАБОТАТА ВО ТЕКОВНАТА ГОДИНА	ЗАВРШЕНИ ПРЕТСТАВКИ	БРОЈ НА ПРЕТСТАВКИ ВО РАБОТАТА НА КРАЈОТ НА ГОДИНАТА	КОНСТАТИРАНИ ПОВРЕДИ	НЕМА ПОВРЕДА	ПРИФАТЕНИ ИНТЕРВЕНЦИИ НА НП ¹⁷	ИСКОРИСТЕНИ СЕ СИТЕ ЗАКОНСКИ МОЖНОСТИ ¹⁸	ПОСТАПКИ ПО СОПСТВЕНА ИНИЦИЈАТИВА
2009	4.456	3.672	784	944	2.728	787	157	16
2010	4.827	4.009	818	987	3.022	791	110	19
2011	5.074	4.200	874	1.362	2.974	1.066	160	39
2012	5.220	4.401	819	1.356	3.045	1.043	123	12
2013	4.599	3.853	746	1.174	2.679	931	123	20
2014	4.995	4.062	933	1.278	2.784	1.114	72	27
2015	5.336	4.393	943	1.514	2.879	1.238	159	31

ГОДИНА	ВРАБОТЕНИ	РЕАЛИЗИРАН БУЏЕТ (во денари)
2009	68 (10 заменици на НП)	58.213.257,50 ¹⁹
2010	67 (10 заменици на НП)	61.895.000 ²⁰
2011	78 (10 заменици на НП)	76.137.841,50 ²¹
2012	79 (10 заменици на НП)	63.765.221 ²²
2013	77 ²³	63.846.900 ²⁴
2014	75 ²⁵	66.278.360 ²⁶
2015	72 ²⁷	63.254.221 ²⁸

17 Од бројот на предметите каде што се констатирани повреди

18 Исто

- 19 Недостигот од средства за извршување други активности, од аспект на промоција на Институцијата, беше покриен со финансиска поддршка од Шведската агенција за меѓународен развој (СИДА) и Организацијата за безбедност и соработка – Мисија во Скопје (ОБСЕ).
- 20 Исто.
- 21 Активностите за промоција на човековите слободи и права и можностите за нивна заштита во 2011 година се остваруваа со финансиска поддршка од: Шведската агенција за меѓународен развој (СИДА), Организацијата за безбедност и соработка (ОБСЕ) – Мисија во Скопје, како и Мрежата на омбудсмани за деца во Југоисточна Европа (CRONSEE).
- 22 Активностите за промоција на човековите слободи и права и можностите за нивна заштита во 2012 година се остваруваа со финансиска поддршка од: Шведската агенција за меѓународен развој (СИДА), Организацијата за безбедност и соработка (ОБСЕ) – Мисија во Скопје, Амбасадата на Кралството Холандија во Република Македонија, „Save the Children“, претпристапните ИПА фондови на Европската Унија.
- 23 Во текот на 2013 година беа избрани седум нови заменици, од кои еден во Скопје и шест во подрачните канцеларии на институцијата во Тетово, Куманово, Штип, Струмица, Кичево и во Битола.
- 24 Оваа сума не ги вклучува средствата обезбедени за функционирање на НПМ, кои беа за првпат обезбедени во 2013 година и со коишто беа опфатени трошоците за превод, печатење и дистрибуција на годишниот извештај, обврска што произлегува од Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура на Обединетите нации. Воедно, беа обезбедени и средства за ангажирање надворешни соработници со кои се обезбеди мултидисциплинарен пристап. Потребата од зголемување на човечките ресурси во Националниот превентивен механизам останува и понатаму. Активностите за промоција на човековите слободи и права и можностите за нивна заштита во 2013 година се остваруваа со финансиска поддршка од Инструментот за техничка помош и размена на искуства на Европската комисија TAIEХ, амбасадата на Кралството Холандија во Република Македонија, Канцеларијата за демократски институции и човекови права (ОДИХР) и Мисија на ОБСЕ во Скопје
- 25 Извештајната година ја одбележа функционирање на централната канцеларија на Народниот правобранител со само еден наместо четири заменици, поради неможноста за усогласување.
- 26 Оваа сума не ги вклучува средствата издвоени за функционирање на Националниот превентивен механизам (вкупниот буџет за извештајната година изнесувал 71.356.000 денари). Повторно е нотирано дека одобрените средства не се доволни и претставуваат проблем за квалитетно извршување на функцијата. Искуството покажува дека секој потфат кој го имала институцијата досега на полето на промоцијата бил овозможен благодарение на помошта од страна на надворешните соработници и донатори како Мисијата на ОБСЕ во Скопје, Европската комисија TAIEХ, амбасадата на Кралството Холандија во Република Македонија и други, но никогаш со буџетска поткрепа (видете Годишен извештај за работата на Народниот правобранител за 2014 година, страна 155).
- 27 И оваа извештајна година, канцеларијата во Скопје продолжи да функционира со само еден, наместо со четири заменици.
- 28 Вкупните средства со кои располагаше Народниот правобранител и потпрограмата за Националниот превентивен механизам (НПМ) за 2015 година беа во износ од 68.540.000,00 МКД.

Во интервју со претставникот на канцеларијата на Народниот правобранител беше добиен податокот дека приближно 50% од вработените работат директно на претставки поднесени од страна на граѓаните.²⁹ Ваквиот податок ќе биде искористен за подолните пресметки за ефикасноста на работата на ова тело. Во поглед на буџетските пресметки, поради недостиг на прецизни податоци за реализирање на буџетот по одделни надлежности, а имајќи предвид дека средствата за спроведување на некои од другите надлежности се обезбедуваат од надворешни извори (видете табела погоре), пресметките ќе го земат предвид вкупниот реализиран буџет во предметната година намален за буџетот реализиран за функционирање на Националниот превентивен механизам (НПМ), односно буџетот сразмерен на бројот на вработените кои работат директно на претставки (50%).

²⁹ Се разбира, и работата на административниот персонал е врзана за постапувањето по одделните претставки. Од друга страна, и лицата кои работат на претставки, според податоците добиени во интервјуто со претставникот на Народниот правобранител, работат и на други задачи (како, на пример, изготвување посебни извештаи итн). Заради овие и слични околности и поради неможноста да се посочи попрецизен индикатор, ова истражување ќе ја земе како индикатор информацијата добиена од страна на претставникот на Народниот правобранител дека по претставки постапуваат приближно 50 % од вкупниот број вработени.

ВО ПЕРИОДОТ **2009-2015** ГОДИНА, ВО КАНЦЕЛАРИИТЕ НА НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ БИЛЕ ВРАБОТЕНИ ВО ПРОСЕК **73,7** ЛИЦА. ВО ОВОЈ ПЕРИОД, НА ГОДИШНО НИВО БИЛЕ ЗАВРШЕНИ ВО ПРОСЕК ПО **4.084** ПРЕТСТАВКИ. ОВА ТЕЛО ГОДИШНО РАСПОЛАГАЛО СО, ВО ПРОСЕК, **64.770.114** ДЕНАРИ (ШТО ПРЕТСТАВУВА ПРИБЛИЖНО **1.051.463** ЕВРА). ОД ВРАБОТЕНИТЕ КОИ РАБОТЕЛЕ НА ПРЕТСТАВКИ (**50%** ОД ВКУПНИОТ БРОЈ ВРАБОТЕНИ), 1 ВРАБОТЕН ВО КАНЦЕЛАРИЈАТА НА НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ ЗАВРШИЛ **110,8** ПРЕТСТАВКИ. ДОКОЛКУ ЗА ПРЕСМЕТКА СЕ ЗЕМЕ ВКУПНИОТ ПРОСЕЧЕН БУЏЕТ НА ИНСТИТУЦИЈАТА, ТОА ЗНАЧИ ДЕКА НА СЕКОЈА ПРЕТСТАВКА СЕ ПОТРОШЕНИ ВО ПРОСЕК ПО **15.859** ДЕНАРИ, ОДНОСНО ПРИБЛИЖНО **257** ЕВРА. АКО ПАК КАКО РЕЛЕВАНТЕН СЕ ЗЕМЕ БУЏЕТОТ СООДВЕТЕН НА БРОЈОТ НА ВРАБОТЕНИТЕ КОИ РАБОТЕЛЕ НА ПРЕТСТАВКИТЕ (**50%**), ОВА БИ ЗНАЧЕЛО ДЕКА НА СЕКОЈА ПРЕТСТАВКА СЕ ПОТРОШЕНИ ПО **7.929** ДЕНАРИ, ОДНОСНО ПРИБЛИЖНО **130** ЕВРА.

За илустрација и за споредба, српскиот омбудсман во 2015 година имал 81 вработен, од кои 4 заменици, и годишен буџет од 154.792.573 српски динари (што соодветствува на приближно 1.256.340 евра). Тој постапувал по 6.457 претставки, што

значи дека, доколку се земе предвид вкупниот буџет на институцијата, за постапување по претставка биле потрошени приближно 194 евра. Во оваа смисла, може да се заклучи дека постапувањето на српскиот омбудсман е поефикасно од постапувањето на македонскиот народен правобранител.

Исто така, за забележување е малиот број постапки поведени по сопствена иницијатива (во просек по 23 годишно). Имајќи предвид дека од претставките поднесени од страна на граѓаните голем број завршуваат со ненаоѓање повреда (во просек по 2.873 годишно), може да се заклучи дека граѓаните не можат сами да идентификуваат повреда на правата, со што постапките поведени по иницијатива на правобранителот добиваат на значење и нивниот број треба да се зголеми.

Во речиси сите анализирани годишни извештаи на Народниот правобранител се истакнува дека се работи со недоволен кадровски капацитет и со недоволен буџет. На овој план се нотираат и други проблеми. На пример, иако Националниот превентивен механизам, формиран врз основа на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура, е формиран во 2011 година, посебна буџетска линија за него е издвоена дури во 2013 година.³⁰

³⁰ Извештај на Европскиот комитет за превенција од тортура, нечовечно и понижувачко постапување и казнување за посетата на Република Македонија од 7 до 17 октомври 2014 година, CPT/Inf (2016)8, 17 март 2016 година, страна 15

Една од препораките на Комитетот против тортура на Обединетите нации, во Заклучоците по третиот периодичен извештај за Република Македонија, е дека државата треба да ја зајакне канцеларијата на Народниот правобранител и да обезбеди доволно човечки, материјални и финансиски ресурси, во согласност со Париските принципи.³¹

Со измените на Законот за Народниот правобранител од 2016 година³², кои имаат за цел исполнувањето на меѓународните стандарди заради добивање А статус на акредитација, се прошируваат надлежностите на Народниот правобранител, преку експлицитно предвидување на надлежноста за промоција на човековите права и слободи и овозможување на Народниот правобранител да постапува како пријател на судот (*amicus curiae*). Ваквото проширување ќе мора задолжително да биде проследено со зајакнување на кадровските капацитети на институцијата и зголемување на финансиските ресурси кои ѝ се достапни.

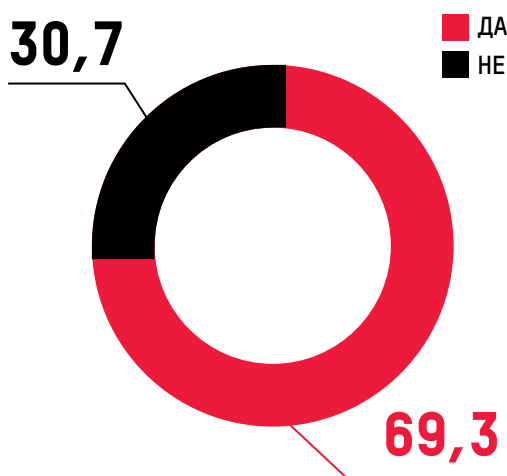
³¹ Завршни опсервации на Комитетот против тортура на Обединетите нации по третиот периодичен извештај на Република Македонија, 5 јуни 2015 година

³² „Службен весник на Република Македонија“ бр. 181/2016 и 189/2016 година

ИАКО ЕФИКАСНОСТА НА РАБОТАТА НА НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ Е НА ЗАДОВОЛИТЕЛНО НИВО, ИМА ПРОСТОР ТАА ДА СЕ ПОДОБРИ. ИМЕНО, ОД ЦЕЛОКУПНИОТ БРОЈ ВРАБОТЕНИ, САМО **50%** РАБОТАТ ДИРЕКТНО НА ПОСТАПУВАЊЕ ПО ИНДИВИДУАЛНИ ПРЕТСТАВКИ. СО ЗГОЛЕМУВАЊЕ НА БРОЈОТ НА ВРАБОТЕНИТЕ КОИ ЌЕ РАБОТАТ ДИРЕКТНО НА ПРЕТСТАВКИ, НАСПРОТИ АДМИНИСТРАТИВНИОТ И ТЕХНИЧКИОТ ПЕРСОНАЛ, КАКО И СО ПОСТОЈАНОТО ЗАЈАКНУВАЊЕ НА КАПАЦИТЕТИТЕ, ПРЕКУ КОНТИНУИРАНА ЕДУКАЦИЈА НА КАДАРОТ, МОЖЕ ДА СЕ ПОСТИГНЕ ПОГОЛЕМА ЕФИКАСНОСТ ВО РАБОТАТА НА ОВАА НИЧП.

ВИДЛИВОСТ ВО ЈАВНОСТА И ПЕРЦЕПЦИЈА ЗА РАБОТАТА

Од сите тела кои се опфатени со истражувањето, граѓаните најдобро ја познаваат работата на Народниот правобранител. Имено, повеќе од две третини од граѓаните (69,3%) знаат за постоењето на Народниот правобранител. Сепак, изненадувачки е висок и процентот граѓани (околу 31%) кои воопшто не слушнале за постоењето на оваа институција.

Дали знаете/сте слушнале за постоењето на народниот правобранител?

Најголем дел од граѓаните кои се запознаени со постоењето на Народниот правобранител, за постоењето на оваа институција слушнале од медиумите (82,4%). Околу 9% од граѓаните за постоењето на Народниот правобранител слушнале од други граѓани, додека 3,5% за него до-

знале од Интернет (од веб-страницата). Околу 2% од граѓаните изјавиле дека за Народниот правобранител слушнале од училиште или од факултет, додека 1,5% за него знаат професионално, односно изјавиле дека тоа им го налага нивната работа.

Околу 6% од граѓаните имаат поднесено претставка до Народниот правобранител. Граѓаните кои поднеле претставка, работата на Народниот правобранител ја оценуваат со просечна оценка 3. При тоа, оценката која ја даваат овие граѓани за брзината на постапувањето по нивната претставка изнесува 3,2, оценката на односот на претставниците на институцијата во текот на постапката е 3, додека квалитетот на постапување по однос на постапката е оценет најниско, со просечна оценка 2,8.

Конечно, околу 45% од сите интервјуирани граѓани, односно 65% од оние кои знаат за постоењето на Народниот правобранител, би се обратиле до него во случај кога мислат дека дошло до повреда на некое нивно право. Од граѓаните кои имале искуство со оваа институција, 63% би се обратиле повторно, додека 37% изјавиле дека не би се обратиле повторно во случај на повреда на некое нивно право.

ДОСТАПНОСТ

Народниот правобранител на Република Македонија има 6 подрачни канцеларии (во Битола, Кичево, Куманово, Струмица, Тетово и во Штип). За споредба, српскиот омбудсман има 3 подрачни канцеларии.³³ Во оваа смисла, а имајќи ја предвид територијата опфатена со работата на овие канцеларии, иако ваквото решение е поскапо поради трошоци поврзани со обезбедувањето простории и други технички услови за работа, ваквото присуство на македонскиот правобранител на територијата на државата е посоодветно од аспект на физичката достапност на институцијата до граѓаните.

Од аспект на јазичната достапност, Законот за Народниот правобранител предвидува дека во постапката пред оваа институција, службен јазик е и друг јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо. Одредбите на Законот за општата управна постапка, кои се однесуваат на употребата на јазиците, соодветно се применуваат и во постапката пред Народниот правобранител. Веб-страницата на Народниот правобранител е достапна и добро одржувана на македонски, англиски и на албански јазик. Онлајн формуларот за поднесување

³³ Годишен извештај за 2015 година на Заштитникот на граѓаните, Република Србија, достапен на англиски јазик на <http://www.ombudsman.org.rs/attachments/article/132/Annual%20Report%202015.pdf>, последна посета на 29 октомври 2016 година

претставка до Народниот правобранител е составен на македонски, англиски и на албански јазик.

За степенот на достапност на институцијата зборуваат и некои податоци за бројот на граѓаните кои ја контактирале институцијата. За илустрација, во 2009 година во канцелариите на Народниот правобранител телефонски се јавиле повеќе од 7.500 граѓани, а на разговор биле примени повеќе од 5.700 граѓани. Во 2010 година овие бројки се уште повисоки (8.500 телефонски јавувања и 6.500 граѓани примени на разговор). Од податоците добиени при средбата со претставникот на институцијата произлегува дека во Канцеларијата во текот на целиот работен ден едно лице се грижи за прием на граѓаните, при што вработените правници во Канцеларијата постојано ротираат.

МОЖНОСТ ЗА ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА СОПСТВЕНИТЕ НАОДИ

Доколку се утврди повреда на некое право, на Народниот правобранител му стојат на располагање низа мерки во кои се вклучени: давање препораки, предлози, мислења и укажувања за начинот на отстранување на повредата; предлагање за повторно спроведување на определена постапка; покренување иницијатива за поведување дисциплинска постапка против службено лице, како и поднесување барање до надлежниот јавен обвинител

за покренување постапка заради утврдување казнена одговорност. Една од констатациите при интервјуто со претставникот на институцијата беше дека е пожелно некои од овие овластувања, како на пример можноста да се предложи повторно спроведување определена постапка во согласност со Законот, да се користат почесто, бидејќи се покажуваат целисходни во практиката.

Фактот дека наодите на Народниот правобранител не се задолжителни и дека не постојат механизми за контрола над спроведувањето на наодите (препораките, мислењата, предлозите итн.) сериозно влијае врз ефикасноста на работата на ова тело. На пример, она што е очигледно е дека постојат голем број постапки (во просек по 129 на годишно во периодот опфатен со истражувањето) во кои Народниот правобранител по наоѓањето повреда ги искористил сите законски можности, а неговите препораки не се прифатени.

КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА

Комисијата за заштита од дискриминација е специјализирано тело за заштита на еднаквоста (equality body) и е оперативна од 1 јануари 2011 година. Таа е самостоен и независен орган со својство на правно лице и со седиште во Скопје.³⁴ Основна функција на Комисијата за заштита од дискриминација е постапувањето по претставки, како и носењето мислења и препораки за конкретни случаи на дискриминација.³⁵

Студиите за телата за еднаквост посочуваат на два клучни индикатори според кои треба да се оценуваат националните структури за промовирање на еднаквоста: независноста и ефикасноста.³⁶ Независноста, како нормативен стандард, не е предмет на анализа на ова истражување.

34 Закон за спречување и заштита од дискриминација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 50/2010, 44/2014, 150/2015 и 31/2016), член 16

35 Годишен извештај на Комисијата за заштита од дискриминација за 2013 година, страна 5; Годишен извештај на Комисијата за 2015 година, страна 7

36 Студија на телата за еднаквост, воспоставени под Директивите 2000/43/ЕС, 2004/113/ЕС и 2006/54/ЕСМ; синтетизиран извештај, Human European Consultancy in partnership with Ludwig Boltzmann Institute for Human Rights, октомври 2010 година, објавен од Европската комисија во јануари 2011 година.

Што се однесува, пак, до ефективноста, клучни фактори се нивото на ресурсите кои се ставени на располагање на телата за еднаквост и функциите кои им се задани.³⁷ Со оглед на тоа, подолниот преглед има за цел да одговори на прашањето како Комисијата за заштита од дискриминација ја врши својата основна функција (постапувањето по претставки и носењето мислења и препораки за конкретни случаи) во рамките на буџетските и персоналните капацитети кои ѝ се дадени на располагање во периодот што влегува во временскиот опфат на истражувањето.

37 Мислење на Комесарот за човековите права за националните структури за промоција на еднаквоста, CommDH(2011)2, Стразбур, 21 март 2011 година, достапно на https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1761031&direct=true#P254_40148, последна посета 6 октомври 2016 година

КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА

ПРЕГЛЕД НА ПОДНЕСЕНИ И ЗАВРШЕНИ ПРЕТСТАВКИ ДО КОМИСИЈАТА ЗА ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА ВО ПЕРИОДОТ 2011-2015³⁸

ГОДИНА	Поднесени претставки	Решени претставки	Претставки по кои Комисијата не постапила, односно не повела постапка ³⁹	Претставки во кои Комисијата констатирала непостоење на дискриминација	Претставки во кои Комисијата констатирала постоење дискриминација, односно вознемирување
2011	60	34 ⁴⁰	15	10	5
2012	75	43 ⁴¹	/ ⁴²	/ ⁴³	1 ⁴⁴

38 Извор: Годишни извештаи за работата на Комисијата за заштита од дискриминација 2011-2015

39 Врз основа на член 26 од Законот, односно затоа што постапката пред судот за истата работа веќе била поведена или правосилно завршена, очигледно е дека нема повреда на правото на кое се повикал поднесувачот, во истата работа веќе постапувала, а не се понудени нови докази или се утврдило дека поради истек на времето од направената повреда на правото, не е можно да се постигне целта на постапката. Согласно член 25 став 5 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, Комисијата не постапува по една претставка, поради истекот на рокот од три месеци од денот кога била сторена повредата, односно повеќе од една година од дознавањето за актот на дискриминација.

40 Збирот на претставките по кои Комисијата не постапила и по кои констатирала, односно не констатирала постоење дискриминација, не е еднаков со вкупниот број решени претставки, со оглед на тоа дека по некои претставки Комисијата ја запрела постапката поради постигнување спогодбено решение меѓу странките (видете Годишен извештај за 2011 година, страна 10)

41 Од вкупниот број доставени претставки во 2012 година, за 43 претставки Комисијата ја заврши постапката; Годишен извештај за 2012 година, страна 5. Не постои податок колку пренесени претставки од 2011 година биле решени во 2012 година.

42 Нема сублимиран податок. Со оглед на тоа дека (како што констатира и самата Комисија, Годишен извештај за 2012 година, страна 16), 22 од поднесените претставки се однесуваат на повеќе од една основа на дискриминација, не постои можност да се дојде до овој податок со собирање на податоците дадени по одделни основи за дискриминација.

43 Исто.

44 По основа на етничка припадност (Годишен извештај за 2012 година, страна 17)

2013	84	59 (19 пренесени од 2012 година, 40 примени и завршени во 2013 година)	14	25	4
2014	106	80 (30 пренесени од 2013 година, 50 отворени и завршени во 2014 година)	17	34	7 (5 дискриминација, 2 вознемирување)
2015	70 (дополнително, Комисијата отпочнала 6 постапки самоиницијативно, по однос на дискриминација во огласите за вработување)	66 (35 пренесени од претходната година, а 31 отворени и завршени во 2015 година)	12	15	3 (дополнително, утврдена е дискриминација во шесте постапки отпочнати по иницијатива на Комисијата, по однос на огласите за вработување)

Ова значи дека Комисијата во периодот на своето постоење примила годишно во просек по 80 претставки (поточно 79,4), а завршила во просек по 56,4 претставки годишно. Очигледно е дека Комисијата

редовно завршува околу две третини од претставките кои ги прима на годишно ниво, а другите ги пренесува за постапување во следната година. Ова значи дека со текот на годините веќе се изградил

заостаток (backlog) на претставки кои се нерешени и кој, во ситуација на status quo, ќе продолжи да се зголемува.

Бројот на претставки до Комисијата, иако бележи пораст, сè уште е многу мал. За малиот број претставки, како што констатира Комисијата, придонесува и стравот на подносителот дека со поднесувањето на претставката ќе биде изложен на секундарна виктимизација, немање доверба во државните институции, како и недоволна информираност на јавноста за постоењето на ова тело.⁴⁵ Во оваа смисла необично е што бројот на поднесените претставки во 2015 година нагло опаѓа. Ставот на Комисијата е дека овој факт се должи на немање технички услови за работа на Комисијата.⁴⁶ Ваквиот пад го констатира и Европската комисија во својот Извештај за напредокот за 2016 година, дополнително напоменувајќи дека бројот на решени предмети во кои се утврдува дискриминација е незначителен (3 од 66 предмети).⁴⁷

Комисијата дава мислење за наводната дискриминација во рок од 90 дена од денот на поднесувањето на претставката и за тоа ги известува поднесувачот и лицето против кое е поднесена претстав-

ката.⁴⁸ Сепак, во извештаите за работата на Комисијата се нагласува дека Комисијата при постапувањето го надминува овој рок. На пример, Мрежата за заштита од дискриминација известува дека од сите претставки поднесени до Комисијата од страна на Мрежата во периодот до март 2014 година, Комисијата во просек го надминала рокот за постапување по претставка за два месеца во оние претставки во кои утврдила дискриминација, односно за 1,8 месеци при постапувањето по претставките во кои не утврдила дискриминација.⁴⁹

45 Годишен извештај за работата на Комисијата за 2012 година, страна 14.

46 Годишен извештај за работата на Комисијата за 2015 година, страна 6

47 Извештај за Македонија за 2016 година, [COM(2016) 715 final], Европска комисија, 9 ноември 2016 година, страна 61

48 Закон за спречување и заштита од дискриминација, член 28 став 1

49 Извештај на Мрежата за заштита од дискриминација, 2014 година, достапен на http://www.mhc.org.mk/system/uploads/redactor_assets/documents/685/IZVESTAJ_-_Mreza_za_zastita_od_diskriminacija_-_FINAL.pdf, последна посета 26 октомври 2016 година

БУЏЕТ И КАДРОВСКИ РЕСУРСИ

Година	ВРАБОТЕНИ	РЕАЛИЗИРАН БУЏЕТ ⁵⁰
2011	7 члена на Комисијата 1 лице отстапено од страна на Министерството за труд и социјална работа 2 волонтери	3.531.772 денари
2012	7 члена на Комисијата ⁵¹	4.563.064 денари ⁵²
2013	7 члена на Комисијата 1 помлад асистент за оценка на спроведувањето на ЗСЗД ⁵³	4.489.421 денари
2014	7 члена на Комисијата ⁵⁴	4.505.865 денари
2015	7 члена на Комисијата ⁵⁵	4.448.204 денари

50 Овие податоци ги опфаќаат само средствата од буџетот на Република Македонија, а не ги вклучуваат средствата добиени од надворешни извори. На пример, во 2011 година Комисијата посочува на соработката со Македонскиот центар за меѓународна соработка и со Мисијата на ОБСЕ во Скопје (која продолжува и во другите години). Во 2013 година, дополнителни 207.725 денари биле финансирани од ОБСЕ/ОДИХР и од Европската Унија; Во рамките на проект финансиран од Европската Унија, а во партнерство со Македонскиот центар за меѓународна соработка и Полио плус – движење против хендикеп, биле обезбедени средства во вкупен износ од 259.000 денари, од кои во 2013 година биле искористени 81.922 денари итн. Во текот на 2014 година преку проектот „Од норма до практика за еднаквост“ финансиран од Европската Унија, а во партнерство со Македонскиот центар за меѓународна соработка и Полио плус – движење против хендикеп, биле обезбедени средства во вкупен износ од 177.078 денари. Од овие средства, во 2014 година беше искористен износ од 160.999 денари.

51 Во текот на 2012 година Комисијата за заштита од дискриминација во соработка со ОДИХИР реализира проект под наслов: *Најдобри практики за интеграција на Ромите (Best practices for Roma integration) во Западен Балкан*. Една од активностите во рамките на овој проект е и овозможување техничка поддршка на Комисијата за заштита од дискриминација на Република Македонија – Roma Focal Point, односно вработување на едно лице од ромската националност во Комисијата, во период од една година (2012 година).

52 Со ребалансот од јуни 2012 година, буџетот беше намален на 4.621.000 денари (Годишен извештај за 2012 година, страна 47)

53 Годишен извештај на Комисијата за заштита од дискриминација за 2013 година, страна 16; Во Годишниот извештај на Комисијата за 2013 година понатаму е наведено: за обезбедување соодветно функционирање, како и за водење на техничко-административните работи, на Комисијата ѝ беше отстапено едно лице од страна на Министерството за труд и социјална политика (ibid, страна 25).

54 На Комисијата ѝ беа отстапени две лица од страна на Министерството за труд и социјална политика, едно лице од Секретаријатот за спроведување на Рамковниот договор, додека едно лице беше ангажирано од страна на Комисијата; Годишен извештај на Комисијата за 2014 година, страна 6.

55 Во 2015 година Комисијата ја продолжи соработката со Македонското здружение на младите правници, согласно програмата „Проект на УСАИД за заштита на човековите права“, финансиран од УСАИД Македонија. Во рамките на овој проект, во текот на 2014 и 2015 година на Комисијата ѝ беа обезбедени правници – практиканти, за административно стручните потреби на Комисијата; Годишен извештај на Комисијата за 2015 година, страна 5.

ВО ТЕКОТ НА СВОЕТО ПОСТОЕЊЕ, КОМИСИЈАТА ПОТРОШИЛА ВО ПРОСЕК ПО 4.307.665 ДЕНАРИ ГОДИШНО. ПОД ПРЕТПОСТАВКА ДЕКА ЦЕЛИОТ БУЏЕТ НА КОМИСИЈАТА СЕ ТРОШЕЛ НА ПОСТАПУВАЊЕ ПО ПРЕТСТАВКИ, А СРЕДСТВАТА ЗА ИЗВРШУВАЊЕ НА ДРУГИТЕ НАДЛЕЖНОСТИ СЕ ОБЕЗБЕДУВАЛЕ ОД ДРУГИ, НАДВОРЕШНИ ИЗВОРИ, ОВА ЗНАЧИ ДЕКА ЗА ЕДНА ЗАВРШЕНА ПРЕТСТАВКА СЕ ПОТРОШЕНИ 76.377 ДЕНАРИ. НА ЕДЕН ЧЛЕН НА КОМИСИЈАТА ВО ПРОСЕК ОТПАЃААТ ПО 8 ЗАВРШЕНИ ПРЕТСТАВКИ ГОДИШНО.

Само за споредба, српскиот повереник за рамноправност (индивидуално тело за еднаквост во Србија) во 2015 година постапувал по 797 претставки, со годишен буџет од 601.819 евра. Тоа значи дека во Србија на една претставка биле потрошени приближно 755 евра, наспроти речиси 1.240 евра по претставка колку што просечно се потрошени во Македонија. Албанскиот, пак, комесар за заштита од дискриминација, со 15 вработени кои постапувале во предмети по правото на еднаквост, во 2015 година постапувал во 288 предмети, што значи на еден вработен (вклучувајќи го и комесарот) отпаѓале во просек по 18 предмети.⁵⁶ Комисијата

нагласува дека буџетските ограничувања во голема мера влијаат врз обемот и ефикасноста во спроведувањето на нејзините активности.⁵⁷ Исто така, континуирано се нагласува дека Комисијата нема формирано стручна административна служба поради непостоење на законска основа за тоа. Комисијата изнаоѓа начини за ангажирање административни лица преку проекти или преку лица кои со овластување на Министерството за труд и социјална политика и Секретаријатот за спроведување на Рамковниот договор ги вршат техничките, стручните и административните потреби на Комисијата.

Комисијата има 7 членови кои имаат статус на именувани лица. Тоа значи дека тие оваа функција ја вршат паралелно со другите професионални активности надвор од Комисијата, што негативно се одразува врз ефикасноста на работењето на Комисијата.

Од друга страна, членовите на Комисијата имаат право на месечен надоместок во висина од две просечни месечни нето-плати исплатени по работник во Република Македонија.⁵⁸ Имајќи ја предвид висината на буџетот издвојуван за работењето на Комисијата, се заклучува дека со расположливиот буџет едвај се покри-

⁵⁶ Извор: мрежата Equinet, <http://www.equineteurope.org/CommissionerforProtectionfromDiscrimination> и <http://www.equineteurope.org/Commissioner-for-the-Protection-of>, последна посета 14 декември 2016. За жал, не е достапен податок за висината на буџетот на албанскиот Комесар во 2015 година. Овие две тела - иако индивидуални, а не колективни - се

избрани за споредба поради тоа што се работи за земји од регионот кои не се членки на ЕУ. Црна Гора нема посебно тело за еднаквост, односно таа надлежност ја врши Омбудсманот.

⁵⁷ Видете, на пример, Годишен извештај за 2012 година, страна 47.

⁵⁸ Закон за спречување и заштита од дискриминација, член 21 став 2.

ваат трошоците за месечните надоместоци на членовите на Комисијата, што не остава на располагање многу ресурси потребни за успешно реализирање на сите надлежности на Комисијата.⁵⁹ Со оглед на тоа, а од аспект на ефикасноста во работењето на Комисијата, се поставува прашањето дали работата на Комисијата (во рамките на истиот расположлив буџет) нема да биде многу поефикасна доколку се намали бројот на комесарите (членовите на Комисијата), а средствата што би преостанале на тој начин да се искористат за формирање Секретаријат, односно стручна служба која континуирано и професионално, како единствен ангажман, ќе работи на претставките по кои постапува Комисијата. На пример, доколку бројот на комесари се намали на 5, со тоа на месечно ниво се ослободува буџет од 4 просечни нето-плати во Македонија. Притоа, не смее да се пренебрегне критериумот при изборот на членовите на Комисијата да се обезбеди инклузивност, односно репрезентативност на различните, вклучувајќи ги и маргинализираните општествени групи. Ова може да се постигне на тој начин што при изборот на комесари ќе им се даде предност на квалификуваните комесари кои потекнуваат од различни општествени групи по повеќе основи (на пример, жена која потек-

нува од немнозинска етничка заедница и сл.). Се разбира, идеално решение во оваа смисла би било значителното зголемување на буџетот со кој располага Комисијата на годишно ниво.

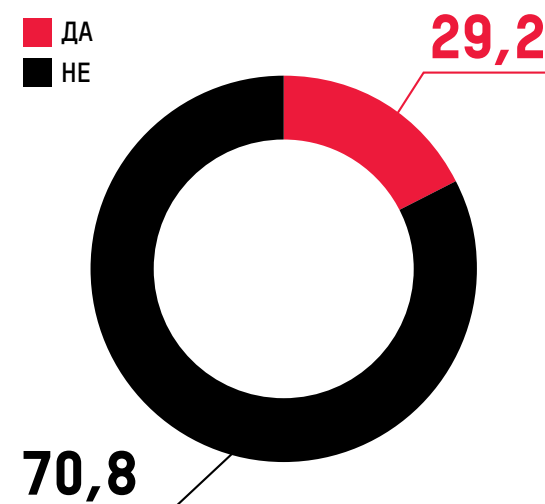
Уште еден недостаток во моменталната законска поставеност на Комисијата⁶⁰, кој може значително да се одрази на ефикасноста на нејзината работа, е тоа што таа дозволува по истекот на мандатот од 5 години на членовите на Комисијата, составот на Комисијата потполно персонално да се промени. И навистина, во 2016 година беа избрани нови членови на Комисијата, чиј мандат ќе трае до 2020 година. Само еден од новоизбраните членови беше член на Комисијата и во нејзиниот претходен состав (во периодот 2011 - 2015 година). Со оглед на значајните надворешни ресурси кои, се чини, беа потрошени за градење на капацитетите на Комисијата во почетокот на нејзиното работење, се чини дека ваквите средства се залудно потрошени, бидејќи новиот променет состав ќе има потреба од повторно градење на капацитетите.

59 Видете: Миновски, Душко; „Комисија за заштита од дискриминација: Искуства од тригодишното функционирање на првото тело за еднаквост во Македонија“, Евродијалог 19, Студиорум, јуни 2014 година, страна 93.

60 Согласно член 17 став 2 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, членовите на Комисијата ги именува Собранието на Република Македонија со мандат од пет години, со право на еден повторен избор.

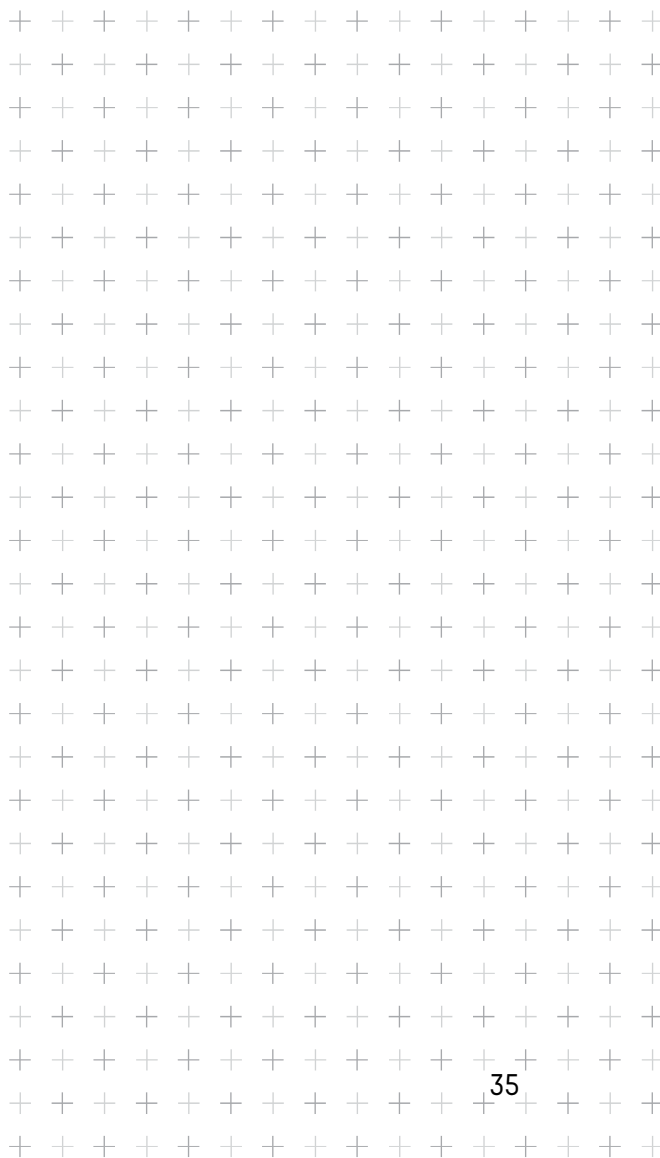
ВИДЛИВОСТ ВО ЈАВНОСТА И ПЕРЦЕПЦИЈА ЗА РАБОТАТА

Анализата на податоците добиени преку истражувањето за тоа каква е перцепцијата на јавноста за постоењето и работата на Комисијата го покажува следново: само 29,2% од граѓаните слушнале за постоењето на Комисијата за заштита од дискриминација, додека 70,8% од граѓаните никогаш не слушнале за постоењето на истата. На прашањето дали ги познавате надлежностите и овластувањата на Комисијата за заштита од дискриминација, 15,6% од граѓаните одговориле потврдно, што претставува околу половина од интервјуираните граѓани кои воопшто слушнале за оваа Комисија.

Дали знаете/сте слушнале за постоењето на комисијата за заштита од дискриминација?

Граѓаните кои знаат за постоењето на Комисијата за заштита од дискриминација, за истата најчесто слушнале од медиумите (81%). Околу 6% за оваа Комисија слушнале од други граѓани, додека 4% слушнале од Интернет (од веб-страницата на Комисијата). Околу 4% од интервјуираните лица за Комисијата за заштита од дискриминација слушнале на училиште/факултет, додека 3,1% професионално.

19% од сите граѓани, односно 65% од оние кои слушнале за постоењето на Комисијата за заштита од дискриминација, би се обратиле до истата во случај кога мислат дека дошло до повреда на нивното право на еднаквост и недискриминација. Од единаесеттемина граѓани кои имаат искуство со поднесување претставка до оваа Комисија, четворица изјавиле дека во случај на повторна повреда на нивното право на еднаквост и недискриминација не би се обратиле до Комисијата за заштита од дискриминација.

Просечната оценка која граѓаните кои имаат искуство со Комисијата ја даваат за работењето на Комисијата за заштита од дискриминација е 3.

ДОСТАПНОСТ

Комисијата, за разлика од Народниот правобранител, нема свои подрачни канцеларии. Ова го отежнува остварувањето контакт со лицата од другите градови, бидејќи, како што констатирал и поранешниот претседател на Комисијата, тоа подразбира посебни планирани активности и дополнителни ресурси и сè уште не се врши како дел од секојдневната работа.⁶¹ Истовремено, недостигот од финансиски средства е првенствена причина за недоволното присуство на членовите на Комисијата на терен, меѓу граѓаните, што има значајна улога во достапноста на институцијата за заштита на еднаквоста на целата територија на РМ.⁶² Иако постои неформална соработка меѓу Комисијата и Народниот правобранител, меѓу нив не постои законска рамка за формална сора-

61 Миновски, Душко, како погоре, страна 96.

62 Годишен извештај на Комисијата за 2012 година, страна 48.

ботка. Ваквата формална институционална соработка би можела значително да ја подобри достапноста до Комисијата.

За илустрација на достапноста на Комисијата до граѓаните, во периодот на спроведување на истражувањето (септември-октомври 2016 година)⁶³, на веб-страницата на Комисијата постојано стоеше известување дека таа е во фаза на финално ажурирање на содржините. При обидите на авторот да стапи во контакт со членовите на Комисијата беа користени податоците за контакт наведени на веб-страницата (електронска адреса и телефон). За жал, на е-маил пораките не беше одговорено, а телефонската линија не функционираше. Во оваа смисла, се поставува прашање дали на граѓанин од внатрешноста, кој би сакал да добие информација од Комисијата, му преостанува само тоа лично да дојде во седиштето на Комисијата.

Во периодот на истражувањето, веб-страницата на Комисијата имаше само македонска, но не и верзија на албански јазик или на други јазици што се употребуваат во Македонија. Од друга страна, она што е позитивно е што покрај

образец за поднесување претставка, кој е достапен подолго време, на својата веб-страница Комисијата дава можност и за поднесување онлајн претставка. Комисијата посочува дека онлајн пријавувањето на дискриминацијата е воспоставено од септември 2015 година и по овој пат се пристигнати четири пријави за дискриминација. Во три од поднесените онлајн случаи Комисијата одлучила да постапува.⁶⁴

МОЖНОСТ ЗА ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА СВОИТЕ НАОДИ

Согласно Законот за спречување и заштита од дискриминација, со даденото мислење по утврдената дискриминација, Комисијата препорачува начин на отстранување на повредите на правото. Лицето на кое е упатена препораката е должно да постапи според препораката и да ја отстрани повредата на правото во рок од 30 дена од денот на приемот на препораката и за тоа да ја извести Комисијата. Комисија констатира дека, за жал, постојат и институции кои сè уште не постапиле според препораките на Комисијата.⁶⁵

Ако лицето на кое е упатена препораката не постапи според препораката, односно не ја отстрани повредата на правото,

63 Подетална анализа на достапноста на Комисијата во првата година по нејзиното формирање, видете во Најчевска, Мирјана, Имери, Љуан; „Извештај во сенка за Комисија во сенка“, Фондација Отворено општество – Македонија, 2012 година, страна 32-36. За проблемите поврзани со достапноста на Комисијата во 2012 година, видете во Годишниот извештај на Комисијата за 2012 година, страни 51-52.

64 Годишен извештај на Комисијата за заштита од дискриминација за 2015 година, страна 32.

65 Годишен извештај на Комисијата за заштита од дискриминација за 2015 година, страна 8.

Комисијата може да покрене иницијатива за поведување постапка пред надлежен орган за утврдување на неговата одговорност.⁶⁶ Меѓу другото, ова ја вклучува и можноста Комисијата да покрене иницијатива за поведување прекршочна постапка под прекршочните одредби од глава VII од Законот за спречување и заштита од дискриминација. За жал, годишните извештаи на Комисијата не даваат податоци за тоа дали и колку Комисијата ја користи оваа можност.

Од друга страна, лицето кое смета дека поради дискриминација му е повредено некое право, може да иницира судска постапка за заштита на тоа право.⁶⁷ Мислењето на Комисијата може да ѝ послужи на жртвата на дискриминација како доказ во судската постапка. Во евентуалната судска постапка, Комисијата има можност да се појави во улога на замешувач на страната на жртвата.⁶⁸ Повторно, не се достапни сублимирани податоци за тоа

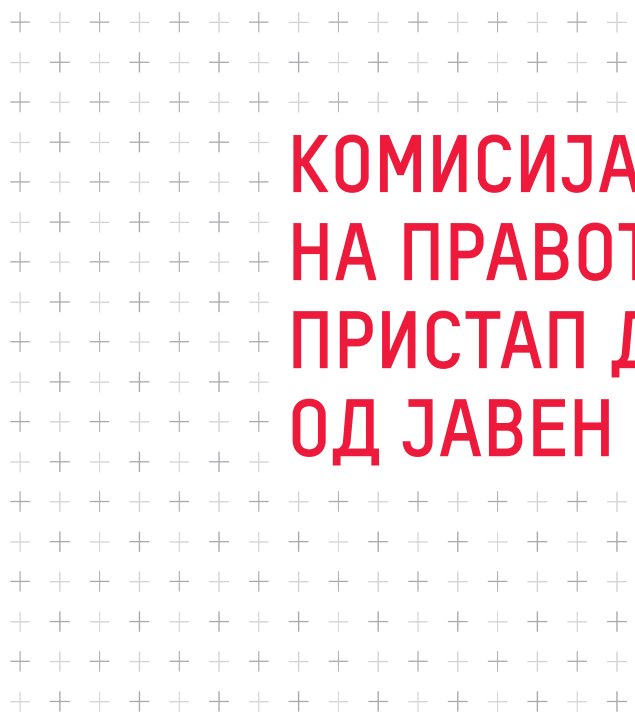
во колкав број од претставките кои завршиле со наод за дискриминација се иницирани судски постапки и каков бил исходот од евентуалните судски постапки. Спорадично се известува дека Комисијата се јавува како замешувач (на пример во 2013 година имала таква улога во постапка за дискриминација на основа личен и општествен статус во областа работни односи). Комисијата смета дека малиот фонд средства со коишто располага Комисијата ја оневозможува во целост да ги извршува своите законски обврски, вклучувајќи го тука и следењето на судските постапки во врска со дискриминацијата.⁶⁹

66 Закон за спречување и заштита од дискриминација, член 29.

67 Ibid, член 34

68 Ibid, член 39. Повеќе за улогата на Комисијата во судските постапки за дискриминација, видете во публикацијата „Водич за улогата на Комисијата за заштита од дискриминација во судска постапка и преминување на товарот на докажување“, Жанета Попоска, Зоран Михајлоски, Атанас Георгиевски, ОБСЕ Мисија во Скопје, 2013, стр. 18-27, достапна на http://www.jpacademy.gov.mk/upload/Presudi/Guidelines%20on%20the%20shifting%20of%20the%20burden%20of%20proof_final.pdf, последна посета 26 октомври 2016 година

69 Годишен извештај на Комисијата за заштита од дискриминација за 2015 година, стр. 39

КОМИСИЈА ЗА ЗАШТИТА НА ПРАВОТО НА СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИТЕ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР

Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер е формирана врз основа на Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер.⁷⁰ Таа е независен државен орган, кој има својство на правно лице.⁷¹ Комисијата е составена од претседател, негов заменик и три члена кои професионално ја извршуваат функцијата, со мандат од пет години и со право за повторен избор. Една од основните надлежности на Комисијата е одлучување по жалби против решението и заклучокот со кој имателот на информацијата го одбил барањето за пристап до информациите на барателите на информации.

⁷⁰ „Службен весник на Република Македонија“ бр. 13/2006, 86/2008, 6/2010, 42/2014, 148/2015 и 55/2016.

⁷¹ Закон за слободен пристап до информациите од јавен карактер, член 30.

КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА

ПРЕГЛЕД НА ПРИМЕНИ И РЕШЕНИ ЖАЛБИ ВО ПЕРИОДОТ 2009-2015

Година	ПРИМЕНИ ЖАЛБИ	РЕШЕНИ ЖАЛБИ	ПРЕНЕСЕНИ ВО СЛЕДНАТА ГОДИНА
2009	340	313	23
2010	540	282 решенија, 179 заклучоци	74
2011	409	272 решенија, 102 заклучоци	35
2012	1.225	442 решенија, 711 заклучоци	72
2013	564	213 решенија, 337 заклучоци + 72 решени жалби пренесени од претходната година	26
2014	849	399 решенија и 408 заклучоци + 26 решени жалби пренесени од претходната година	42
2015	960	496 решенија и 439 заклучоци	25

Од погоре наведените податоци произлегува дека на годишно ниво Комисијата постапувала по, во просек, 698 жалби. Исто така, евидентно е и тоа дека бројот на жалби значително варира во различни години, што значи дека Комисијата мора да има капацитет и подготвеност навремено да постапува и по поголем број жалби. Сепак, видливо е дека и во годините кога примила поголем број жалби, Коми-

сијата успеала да реши значителен дел, односно да не пренесе голем дел жалби во следната година. Во просек, во наредната година пренесувала по 42 жалби. Со оглед на законски предвидените рокови за постапување, бројот на пренесени жалби во наредната година во голема мерка зависи и од времето на поднесување на жалбите.

Согласно Законот, Комисијата треба да решава по жалбата на барателот во рок од 15 дена од денот на приемот на жалбата. Сепак, претставниците на граѓанските

организации активни во областа сметаат дека Комисијата вообичаено не успева да постапи во определениот рок.

Година	ПОДНЕСЕНИ ТУЖБИ ПРОТИВ ОДЛУКИТЕ НА КОМИСИЈАТА
2009	25
2010	35
2011	17
2012	93
2013	41
2014	18
2015	77

Година	ВРАБОТЕНИ	БУЏЕТ
2009	5 членови на Комисијата 14 вработени (11 со високо образование, 3 со средно образование) Само 4 правници постапувале по жалбите	ребаланс: 14.611.000
2010	5 членови на Комисијата 12 вработени (10 со високо, 2 со средно образование) 4 правници ⁷²	ребаланс: 11.245.000

⁷² Иако во Извештајот за 2010 година не е експлицитно нагласено дека само 4 вработени (оние кои се правници) учествувале во работата по жалби, по аналогија со податоците од 2009 година (види табела) ќе се работи на таа претпоставка.

2011	5 членови на Комисијата 14 вработени (11 со високо образование, 2 со средно и 1 возач-домаќин) 6 правници	По ребаланс и Одлука за прераспределба на средства на Владата на РМ 12.205.021
2012	5 членови на Комисијата 14 вработени (11 со високо образование, 3 со средно образование) 6 правници 4 волонтери	12.821.975 (реализиран буџет)
2013	5 членови на Комисијата 15 вработени (12 со високо образование, 2 со средно и 1 возач-домаќин) 6 правници	14.609.643 (реализиран буџет)
2014	Членови на Комисијата 14 вработени (13 со високо, 1 со средно образование) 6 правници	12.166.694 (реализиран буџет)
2015	4 членови на Комисијата ⁷³ 18 вработени (14 со високо, 1 со вишо и 3 со средно образование) 6 правници	12.827.803 (реализиран буџет)

Од 698 жалби, колку што просечно се поднесуваат до Комисијата на годишно ниво, на секој член на Комисијата отпаѓаат во просек по 140 жалби, а секој вработен со правничко образование во Секретаријатот на Комисијата работел на просечно 116 жалби на годишно ниво. Комисијата располагала со по 12.849.591 денар на годишно ниво, а имала (освен членовите) по 14 вработени. Под претпоставка дека целокупниот буџет на институцијата

бил трошен за постапување по жалби, на една жалба биле потрошени во просек по 18.409 денари. Доколку за релевантен се земе делот од буџетот (60%) пропорционален на бројот на вработените кои работеле на жалбите и бројот на членовите на Комисијата, се добива резултат дека на една жалба биле потрошени во просек по 11.045 денари. Иако српскиот комесар, односно повереник за слободен пристап до информациите од јавно значење и заштита на личните податоци има поширока надлежност, за илустрација може да се укаже дека тој во 2015 година поста-

⁷³ Во текот на 2015 година, Комисијата ја вршеше дејноста во следниов состав: Претседател, заменик-претседател и двајца членови. Годишен извештај на Комисијата за 2015 година, страна 36.

пувал во втор степен по 9.012 предмети поврзани со пристап до информациите од јавен карактер, затворил 5.646 предмети и постапувал по 2.868 предмети за заштита на лични податоци, а затворил 2.370 предмети. Дополнително, во 2015 година тој завршил и 882 инспекциски надзори за заштита на личните податоци (видете и споредете со анализата за Дирекцијата за заштита на личните податоци подолу).⁷⁴ Овие две области на заштита на правата се споени и во Црна Гора од 2013 година, каде што постои Агенција за заштита на личните податоци и слободен пристап до информациите. Вкупниот буџет на Агенцијата за 2015 година изнесувал 425.580 евра. Покрај другите активности, Агенцијата во 2015 година спровела 86 надзори во областа на личните податоци и постапувала по 1.513 жалби за заштита на правото на пристап до информациите, а не водела инспекциски надзор во втора област.⁷⁵

Во своите извештаи Комисијата нагласува дека вработените според стручната квалификација и бројната состојба не се

доволен кадар за квалитетно и навремено да се спроведуваат надлежностите на Комисијата. На пример, во 2011 година непополнетите места генерален секретар, советник за планирање и следење на буџетот, советник за одржување на веб-страницата, советник за аналитика и архивар придонеле за намалување на ефикасноста во вршењето на стручните, административните и техничките работи на Комисијата и создале сериозни проблеми за функционирањето на Секретаријатот, како стручна служба на Комисијата.⁷⁶ Изненадувачко е и тоа што бројот на вработени во Секретаријатот во 2015 година се зголемил за 4 вработени, но ниту еден од нив не е правник. Во оваа смисла, се чини оправдано прашањето дали ваквото зголемување на бројот на вработените фактички придонело кон јакнење на капацитетите на Комисијата и, крајно, кон постигнување поголема ефикасност во нејзиното работење.

Исто така, Комисијата постојано нагласува дека поради недоволните финансиски ресурси се соочува со потешкотии при спроведувањето на своите надлежности. На пример, во речиси сите годишни извештаи се наведува дека Комисијата има неподмирени обврски и тоа во значителни износи, што укажува на потребата од зголемување на буџетот на Комисијата, но тоа не се случило, со исклучок на 2012 година.

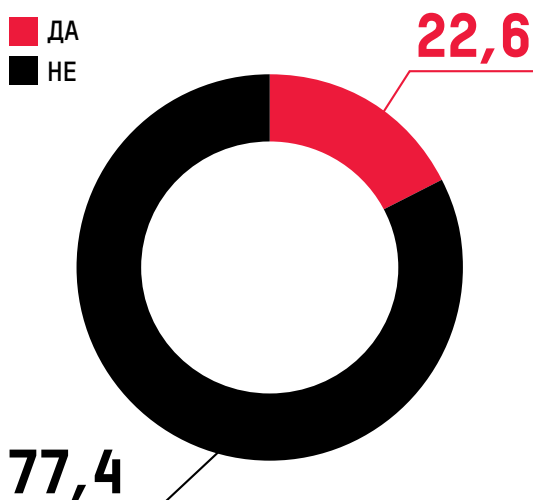
⁷⁴ Извор: Годишен извештај на српскиот Комесар за информации од јавно значење и за заштита на личните податоци за 2015 година, достапен на <http://www.poverenik.rs/en/commissioners-report/2328-izvestaj-poverenika-za-2015-godinu.html>, последна посета 12 декември 2016 година

⁷⁵ Извор: Годишен извештај на Агенцијата за заштита на личните податоци и слободниот пристап до информациите на Црна Гора за 2015 година, достапен на <http://azlp.me/index.php/me/izvjestaji/godisnji-izvjestaji>, последна посета 12 декември 2016 година

⁷⁶ Годишен извештај на Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер за 2011 година, стр. 41

ВИДЛИВОСТ ВО ЈАВНОСТА И ПЕРЦЕПЦИЈА ЗА РАБОТАТА

Годишните извештаи на Комисијата покажуваат дека редовно се преземаат активности заради обезбедување јавност во работата на Комисијата и заради подигање на свеста на граѓаните за правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер и постапката за користење на ова право, вклучувајќи ја и улогата и надлежноста на Комисијата. Сепак, истражувањето на перцепцијата во јавноста покажува дека граѓаните се особено малку запознаени со работата на Комисијата. На пример, на прашањето дали знаете (сте слушнале) за постоењето на Комисијата за заштита на правото за слободен пристап на информациите од јавен карактер, потврдно одговориле само 22,6% од граѓаните. Повеќе од три четвртини од испитаните граѓани (77,4%) никогаш не слушнале за постоењето на Комисијата.

Дали знаете/сте слушале за постоењето на Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информациите?

Најголем дел од граѓаните (80%) кои знаат за постоењето на Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер, за иста та слушале од медиумите. 7,7% за Комисијата слушале од други граѓани, додека 5,8% од интернет (веб-страницата на Комисијата).

Од каде сте слушале за постоењето на Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер?

На прашањето дали ги познавате надлежностите и овластувањата на Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер, потврдно одговориле 10,6% од граѓаните, односно половина од граѓаните кои слушнале за постоењето на оваа Комисија.

Граѓаните кои имале лично искуство со работењето на Комисијата, работата на истата ја оценуваат со просечна оценка 2,5, во однос на сите наведени аспекти (брзината, односот на претставниците и квалитетот на постапувањето по жалбата). На прашањето дали би се обратиле до Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер во случај кога мислите дека дошло до повреда на вашето право на слободен пристап до информациите од јавен карактер, потврдно одговориле 16% од граѓаните, односно 71% од граѓаните кои слушнале за постоењето на истата. Но, она што е загрижувачко е што од единесетте граѓани кои имале лично искуство со Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер, повеќе од половината, односно шестмина граѓани, повторно не би се обратиле до истата во случај кога би дошло до повреда на нивното право на слободен пристап до информациите од јавен карактер.

На прашањето како би ја оцениле работата на Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер одговориле 108 граѓани. Тие

работата на оваа Комисија ја оцениле со просечна оценка 3,1.

ДОСТАПНОСТ

Жалбите до Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер пристигнуваат на два начина: се поднесуваат директно до Комисијата или се поднесуваат до првостепениот орган (имателот), кој потоа ги препраќа до Комисијата. Ваквото решение го олеснува пристапот до Комисијата. На веб-страницата на Комисијата, исто така, се поместени обрасци на барањето за слободен пристап до информациите од јавен карактер, како и обрасци за поднесување жалба до Комисијата. Исто така, на веб-страницата на Комисијата постои директен линк до платформата Слободен пристап, преку која може директно и непосредно да се поднесе барање за слободен пристап до информациите од кој било имател.

Од аспект на јазичната достапност на Комисијата, согласно законската регулатива, барателот го доставува барањето до имателот на информацијата на македонски јазик и неговото кирилско писмо, а барателот кој зборува службен јазик различен од македонскиот јазик и употребува друго писмо, барањето може да го достави и на службениот јазик и писмо што го употребува во согласност со Законот.⁷⁷ Не постои слична одредба од Зако-

⁷⁷ Закон за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер, член 25.

нот која би ја регулирала употребата на јазиците во постапката пред Комисијата. И навистина, на албанската верзија на веб-страницата на Комисијата, [линковите](#) за образец за поднесување жалба до Комисијата водат до обрасците на македонски јазик.

Од друга страна, иако Комисијата има функционална верзија на веб-страницата на англиски и на албански јазик, последните две јазични верзии не се идентични со македонската верзија. Имено, на нив недостигаат банерите и директните линкови кои се достапни на македонската верзија.

Во врска со физичката достапност на Комисијата, треба да се напомене дека во моментот таа е сместена во зградата на Македонската радио-телевизија, на 14. кат (исто како и Дирекцијата за заштита на личните податоци). Лифтот во зградата не застанува на 14. кат, туку до тој кат се стасува само по скали. Затоа, Комисијата е недостапна за лицата со физичка попреченост.

Во врска со достапноста на информациите за работата на Комисијата, тој дел е поврзан со наодите во делот на видливоста на Комисијата во јавноста. Сепак, овде повторно би укажале на тоа дека иако Комисијата има релативно функционална веб-страница, најголемиот број од испитаниците во истражувањето за перцепцијата за работата на Комисијата укажуваат на тоа дека за работата на

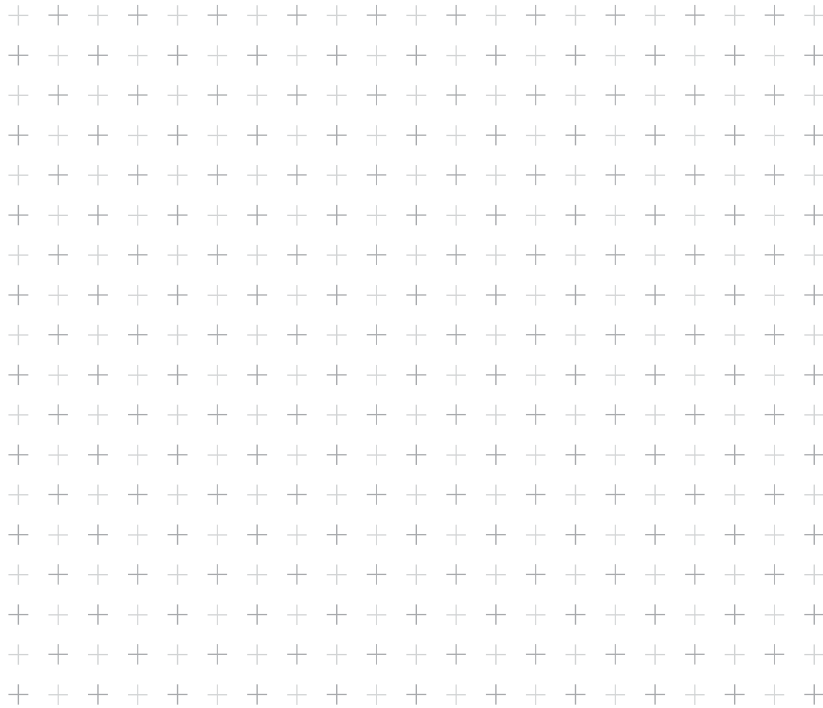
Комисијата се информираат од медиумите (80%), додека само 5,8% за Комисијата биле информирани од интернет, односно од нејзината веб-страница. Ова укажува на тоа дека е потребно зајакнато присуство на Комисијата токму во медиумите со цел да се подигне свеста на граѓаните за нејзиното постоење и работа.

МОЖНОСТ ЗА ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА СВОИТЕ НАОДИ

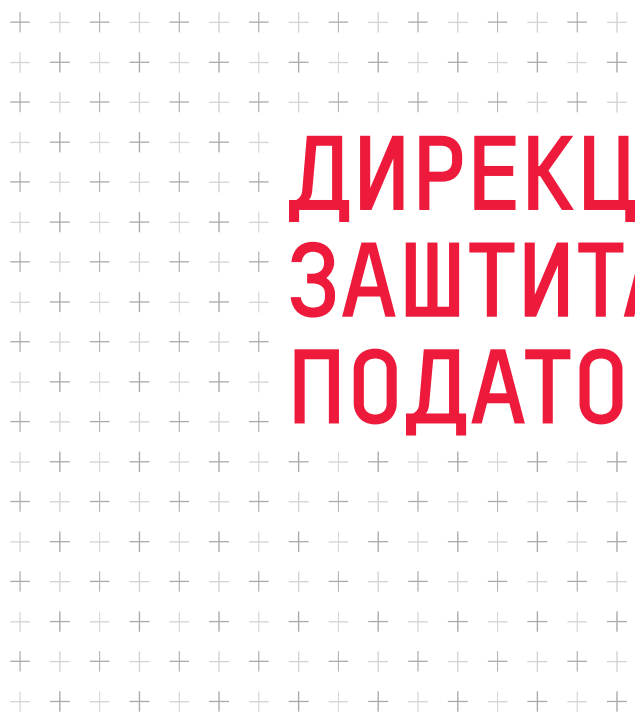
Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер не содржи посебна прекршочна одредба со која би се санкционирало неспроведувањето на конечно решение на Комисијата.⁷⁸ Од друга страна, Комисијата нема надлежност да води прекршочна постапка за постоечките прекршочни одредби, со што директно би влијаела на ефикасноста на воспоставениот систем за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер. Со измените на Законот за слободен пристап до информациите од јавен карактер од 2010 година е утврдено дека за прекршоците утврдени со тој закон прекршочната постапка ја води и

⁷⁸ Споредете со член 29 од Законот за спречување и заштита од дискриминација, согласно кој ако лицето на кое е упатена препораката на Комисијата за заштита од дискриминација не постапи по препораката, односно не ја отстрани повредата на правото, Комисијата може да покрене иницијатива за поведување постапка пред надлежен орган за утврдување на неговата одговорност.

прекршочни санкции изрекува надлежниот суд. Уште од почетокот на примената на Законот, Комисијата смета дека директното изрекување на прекршочните санкции од нејзина страна ќе доведе до поефикасно водење на прекршочната постапка, а со тоа и до зголемување на ефикасноста во спроведувањето на одредбите на Законот.⁷⁹ За жал, не постојат сублимирани податоци за тоа колкав број прекршочни постапки се водени врз основа на прекршочните одредби од глава X од Законот, иако Законот предвидува обврска службените лица кај имателите да водат евиденција за издадените прекршочни платни налози и за исходот на покренатите прекршочни постапки.

79 Годишен извештај на Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер за 2015 година, стр. 13.

ДИРЕКЦИЈА ЗА ЗАШТИТА НА ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ

Дирекцијата за заштита на личните податоци е формирана на 22 јуни 2005 година.⁸⁰ Основна надлежност на Дирекцијата, предвидена со член 37 од Законот за заштита на личните податоци, е „вршење надзор над законитоста на преземените активности при обработката на личните податоци и нивната заштита на територијата на Република Македонија“. Дирекцијата ја извршува оваа надлежност преку Секторот за вршење инспекциски надзор. Согласно, членот 18 од Законот, физичко лице или здружение на граѓани во кое членува физичкото лице, доколку смета дека му е повредено некое право загарантирано со овој закон, до Дирекцијата може да поднесе барање за утврдување повреда на правото. За ваквото барање, инспекторот за заштита на личните податоци води инспекциска постапка и одлучува со решение. Во согласност со Законот за претставки и предлози, Дирекцијата, исто така, прима и постапува по претставки и предлози поднесени од страна на граѓаните, кои не се формални барања во смисла на член 18 од Законот.

⁸⁰ Со Законот за заштита на личните податоци („Службен весник на Република Македонија“ бр. 7/2005, 103/2008, 124/2010, 135/2011, 43/2014, 153/2015 и 99/2016).

Со оглед на ваквата специфична надлежност на Дирекцијата, ова истражување ја опфати нејзината работа во постапките за спроведување инспекциски надзор

(вклучувајќи ги тука и инспекциските надзори спроведени по службена должност, како и по барањата по член 18 од Законот).

КВАНТИТАТИВНА АНАЛИЗА

ПРЕГЛЕД НА ИНСПЕКЦИСКИ НАДЗОРИ СПРОВЕДЕНИ ВО ПЕРИОДОТ 2009-2015

Година	ЗАПОЧНАТИ ИНСПЕКЦИСКИ НАДЗОРИ	ВОДЕНИ ИНСПЕКЦИСКИ НАДЗОРИ
2009	68	97 (29 префрлени од 2008)
2010	93	117 (24 префрлени од 2009)
2011	128	146 (18 пренесени од 2010 година)
2012	340	368 (28 пренесени од 2011 година)
2013	324	387 (63 пренесени од 2012 година)
2014	363	404 (41 пренесени од 2013 година)
2015	Нема податок	394

Во периодот што е предмет на истражувањето, во Дирекцијата на годишно ниво во просек биле водени по 273 инспекциски надзори. Во инспекциските надзори, како вонреден инспекциски надзор се евидентираат и постапките по барања на граѓаните по член 18 од Законот. Забележливо е дека бројот на водени надзори е во значителен пораст во однос на 2009 година, а е особено видлив во 2012 година. Исто така, се забележува дека бројот на пренесени инспекциски надзори во следната година не е голем, што се должи, меѓу другото, на брзината на постапувањето по инспекциски надзор.

За илустрација, на прашањето упатено до Дирекцијата за колкав временски период се спроведува постапката по барање на граѓаните според член 18 од Законот, е добиен одговор дека ваквата постапка трае просечно од 1 до 4 месеци, во зависност од содржината на предметното барање, бројот на субјектите од кои треба да се прибави произнесување и времето за обезбедување докази поврзани со предметот. За споредба со други соодветни тела од регионот, видете погоре во делот за Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер.

Година	ВРАБОТЕНИ	РЕАЛИЗИРАН БУЏЕТ
2009	20 државни службеници + 2 правници ангажирани на проект Ф00М 5 вработени во Секторот за инспекциски надзор + 1 правник ангажиран од Ф00М кој работи во Секторот за инспекциски надзор	11.686.091
2010	19 државни службеници + 2 правници ангажирани на проект на Ф00М + 4 волонтери	11.593.348
2011	20 државни службеници + 4 волонтери Во текот на 2011 година, бројот на инспекторите во Дирекцијата беше зголемен	24.616.561
2012	24 државни службеници + 2 волонтери	12.363.987
2013	24 вработени + 7 волонтери 9 вработени во Секторот за инспекциски надзор	15.010.783 ⁸¹
2014	22 вработени + 2 волонтери + 15 лица повремено ангажирани со надворешни договори 13 лица работат во Секторот за инспекциски надзор (10 инспектори + 3 овластени лица за вршење инспекциски надзор)	15.739.292 ⁸²
2015	26 лица (23 работни места на државните службеници, 2 работни места за помошно-технички персонал, 1 лице на определено време) 12 лица во Секторот за вршење инспекциски надзор (9 инспектори и 3 овластени лица за вршење инспекциски надзор)	17.844.000 ⁸³

81 Дирекцијата за заштита на личните податоци врз основа на Договорот за донација за проектот „Техничка помош за зајакнување на организационите и институционалните капацитети за заштита на личните податоци“ со норвешкото Министерство за надворешни работи во текот на 2013 година оствари приход од 6.033.545 денари. Реализирани се 37,69%, односно 2.274.236 денари. Врз основа на ИПА програмата 2009, Рамковната спогодба, Проектот „Одржлив систем за континуирана едукација во основното и во средното образование за начелата за заштита на личните податоци“, Дирекцијата оствари вкупен износ на реализирани средства од 163.750,00 евра (во денарска противвредност).

82 Дирекцијата за заштита на личните податоци врз основа на договорите за донации со норвешкото Министерство за надворешни работи во текот на 2014 година оствари вкупен приход од 26.182.033 денари, од кои 10.618.510,00 денари се средства кои како прилив ги остварила Дирекцијата во декември 2014 година врз основа на новиот договор МАК-14-0014, со кои ќе се реализира новиот проект „Континуирана поддршка за унапредување на системот за заштита на личните податоци“ во 2015 година.

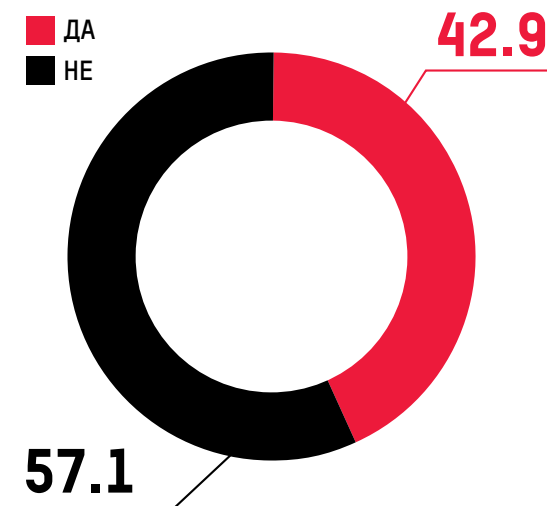
83 Дирекцијата за заштита на личните податоци, врз основа на договорот за донација со норвешкото Министерство за надворешни работи, во текот на 2015 година оствари вкупен приход од 17.180.926,00 денари, како прилив се пренесени од 2014 година врз основа на договорот МАК-14-0014, за реализација на проектот „Континуирана поддршка за унапредување на системот за заштита на личните податоци“.

Од достапните податоци произлегува дека на годишно ниво на инспекциски надзор работеле во просек по 8 вработени од вкупно во просек 23 лица, не вклучувајќи ги волонтерите). На годишно ниво, Дирекцијата потрошила 15.550.580 денари од јавниот буџет. Имајќи предвид дека речиси една третина од вработените работеле на инспекциски надзор, за подолната пресметка ќе се работи со претпоставката дека една третина од просечниот годишен буџет, односно приближно 5.183.526 денари, е потрошена за инспекциски надзори, што би значело дека за еден инспекциски надзор се потрошени просечно по 18.987 денари.

Според податоците добиени при интервјуто со директорот на Дирекцијата, и во моментот (ноември 2016 година) Дирекцијата има 8 инспектори. Поради недостиг од кадровски ресурси, а заради навремено исполнување на надлежноста за инспекциски надзор, во периодот од 2011 до 2015 година дополнително биле вклучени и по 4-5 лица заради спроведување инспекциски надзор. Еден од посериозните предизвици со кои се соочува Дирекцијата, според нивно мислење, е постојаниот одлив на квалификувани кадри. Имено, се јавува проблем при обидот да се задржат обучените кадри во периодот меѓу третата и петтата година од нивното работење во Дирекцијата, поради тоа што со нивните квалификации стекнати во Дирекцијата тие лесно можат да направат трансфер во приватниот сектор и да работат во подобри услови.

ВИДЛИВОСТ ВО ЈАВНОСТА И ПЕРЦЕПЦИЈА ЗА РАБОТАТА

Истражувањето на перцепцијата на граѓаните покажа дека за постоењето на Дирекцијата за заштита на личните податоци знаат 42,9% од граѓаните, додека 57,1% од граѓаните никогаш не слушнале за постоењето на истата.

Дали знаете/сте слушнале за постоењето на Дирекцијата за заштита на личните податоци?

Граѓаните кои знаат за постоењето на Дирекцијата за заштита на личните податоци, во најголем дел за истата слушнале од медиумите (79,2%). Околу 7% од граѓаните за оваа дирекција слушнале од други граѓани, додека истиот процент граѓани за постоењето на Дирекцијата за заштита на личните податоци дознале од интернет (од веб-страницата на Дирекцијата). Од училиште/ факултет за Дирекцијата слушнале 3,5% од интервјуираните граѓани. Медиумите, како извор на информации

за постоењето на Дирекцијата за заштита на личните податоци, во поголем процент ги користат повозрасните граѓани, за разлика од Интернетот што како извор на информации за Дирекцијата почесто го користат помладите граѓани.

На прашањето да оценат различни аспекти од работата на Дирекцијата за заштита на личните податоци, од дваесетте граѓани кои имале директно искуство со Дирекцијата, петмина изразиле неможност да дадат оценка за нејзината работа. Преостанатите 15 интервјуирани граѓани дадоа просечна оценка 2,6 за брзината и 2,7 за односот на претставниците на Дирекцијата и за квалитетот на постапување по однос на поднесеното барање.

На прашањето дали би се обратиле до Дирекцијата за заштита на личните податоци во случај кога мислите дека дошло до повреда на Вашето право на приватност, 30% од интервјуираните граѓани одговориле потврдно, што претставува 70% од граѓаните кои слушнале за постоењето на оваа дирекција. Од граѓаните (20 интервјуирани граѓани) кои имале директно искуство со Дирекцијата за заштита на личните податоци, 14 изјавиле дека повторно би се обратиле до Дирекцијата, а шестмина дека не би се обратиле повторно, во случај кога би сметале дека дошло до повреда на нивното право на приватност.

ДОСТАПНОСТ

Според податоците добиени од Дирекцијата, достапноста до граѓаните се обезбедува преку лична посета на граѓаните во канцеларијата на Дирекцијата, комуникација по телефон за контакт со странки, при што во просек се остваруваат по 7-10 контакти со странки дневно, доставување барања за утврдување повреда на правото за заштита на личните податоци и/или иницијативи за инспекциски надзор, како и други контакти со граѓаните на е-маил (info@privacy.mk) и посети на веб-страницата на Дирекцијата и Facebook и Twitter профилите на Дирекцијата. Исто така, при интервјуто беше нагласено дека во Дирекцијата работи по едно лице ангажирано на претставки во врска со социјалните мрежи и едно лице кое работи на прием на странки.

Во врска со физичката достапност на Комисијата, треба да се напомене дека во моментот таа е сместена во зградата на Македонската радио-телевизија, на 14. кат (како и Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер). Лифтот во зградата не застанува на 14. кат, па до тој кат се стасува само по скали. Затоа, Дирекцијата е недостапна за лицата со физичка попреченост.

Во однос на јазичната достапност, веб-страницата на Дирекцијата има верзии и на албански и на англиски јазик, но тие немаат целосен превод на сите содржини кои се достапни на македонски јазик.

МОЖНОСТ ЗА ВЛИЈАНИЕ ВРЗ ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА СВОИТЕ НАОДИ

Од сите анализирани тела, поради спецификата на нејзините надлежности, Дирекцијата има најдобри можности за влијание врз имплементацијата на сопствените наоди. Имено, по констатирање на повреди, со записник за извршен инспекциски надзор, се донесува решение со кое се утврдуваат роковите за отстранување на повредите. Доколку повредите не се отстранат во утврдениот рок, се спроведува контролен надзор и се утврдува кои повреди не се отстранети. Инспекторот има обврска за покренување прекршочна постапка доколку при вонредниот инспекциски надзор се утврдени повреди на правото на заштита на личните податоци (кај вонредните инспекциски надзори прекршочна постапка може да поведе и странката/подносителот на барањето). Правото на надомест на штетата предизвикана со постапување спротивно на одредбите од Законот се остварува во судска постапка пред надлежен суд.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

ЗАКЛУЧОЦИ

- + Постои различен степен на ефикасност во работата на секое од анализираниите тела, но и простор за подобрување кај секое од нив. Народниот правобранител покажува најголема ефикасност во работењето од сите анализирани тела, додека најнеефикасна е Комисијата за спречување и заштита од дискриминација. Индивидуалните тела (Народниот правобранител и Дирекцијата за заштита на личните податоци, со која раководи директор) работат поефикасно од колективните тела (двете Комисии). Очигледно, телата со поголем број вработени во стручната служба работат поефикасно од телата кои или немаат стручна служба (Комисијата за заштита од дискриминација) или функционираат со помал број вработени (Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер).

- + Речиси сите тела во своите извештаи укажуваат на тоа дека финансиските ресурси со коишто располагаат се недоволни за нивно соодветно функционирање, односно дека се соочуваат со потешкотии во работата од таа причина. Ова укажува на тоа дека заштитата на човековите права од страна на овие тела е систематски недоволно финансирана од државата. На ова непосредно се надоврзува и недоволниот кадровски капацитет на телата, што пак директно влијае на (не)ефикасноста на нивната работа.
- + Покрај потребата од доволен број вработени, особено е значаен и профилот на вработените, односно членовите на телата (кај колективните тела). На пример, вработени се и лица кои поради несоодветните квалификации не можат да придонесат кон поефикасна работа. Истовремено, и промените во составот на колективните тела значат губење на ресурсите потрошени на едукација на членовите, односно повторно трошење средства за едукација на новите членови. Особено е илустративен примерот со работата на Комисијата за заштита од дискриминација. Понатаму, оваа Комисија функционира со 7 непрофесионални члена и е единственото тело без постојан секретаријат, односно стручна служба, што се одразува негативно на нејзината ефикасност.
- + Во поглед на достапноста на телата, се покажува целисходно решението што се применува кај Народниот правобранител – формирање подрачни канцеларии. Исто така, се покажува како добро искуството едно лице постојано да работи на контакт со граѓаните, односно на прием на претставки или барања, како кај Народниот правобранител и Дирекцијата за заштита на личните податоци. Јазичната достапност на телата варира и има простор за нејзино подобрување.
- + Од разгледуваните четири тела, Народниот правобранител има најголема видливост кај граѓаните, односно тие се најмногу запознаени со неговата работа, а најмалку со работата на Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер. За сите тела е заедничко тоа што граѓаните најмногу слушнале за нив преку медиумите. Граѓаните ја оценуваат работата на сите тела со просечна оценка.
- + Можностите за влијание врз телата во имплементацијата на нивните наоди се разликуваат во зависност од нивните надлежности, но во просек се ограничени и недоволни. На пример, само Дирекцијата има обврска, а не само можност, да иницира постапка за одговорност на лицето кое не постапило во согласност со нејзиниот наод. Исто така, Дирекцијата е единственото тело кое води прекршочна постапка и изрекува прекршочни санкции.

ПРЕПОРАКИ

- + Неопходно е да се зајакнат буџетските капацитети на сите тела, односно државата да одвојува значително повеќе средства за нивната работа.
- + Неопходно е да се зајакнат и кадровските капацитети на телата, што е директно поврзано со буџетските средства кои им се на располагање. Постоечките стручни служби на телата треба да се зајакнат со соодветни кадри и да се обезбедат средства за постојана едукација на постоечките кадри. Неопходно е да се обезбеди стручна служба/секретаријат за функционирање на Комисијата за заштита од дискриминација и да се предвидат средства за градење на капацитетите на таквата стручна служба.
- + Потребно е да се разгледа можноста за намалување на бројот на членовите на Комисијата за заштита од дискриминација и Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер (па дури и можноста тие да се воспостават како индивидуални тела) со силни стручни служби.⁸⁴ Исто така, потребно е да се разгледа можноста Дирекцијата за заштита на личните податоци и Комисијата за слободен пристап до информациите од јавен карактер да се спојат во едно тело кое би работело во овие две области. Во оваа смисла, треба да се земат предвид и компаративните искуства.
- + Заради подобрување на достапноста на Комисијата за заштита од дискриминација, треба да се разгледа можноста подрачните канцеларии на Народниот правобранител да можат да се користат од страна на граѓаните за поднесување претставки до Комисијата за заштита од дискриминација. Исто така, треба да се дислоцираат просториите на Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер и на Дирекцијата за заштита на личните податоци, заради обезбедување физичка достапност за лицата со физичка попреченост.

⁸⁴ Оваа констатација е поврзана со заклучоците за ефикасноста. Очигледно е дека притоа треба да се посвети внимание таквото намалување да не се одрази на тоа да бидат претставени сите општествени групи (ова е особено значајно кај Комисијата за заштита од дискриминација).

- + Поради малата видливост на сите тела, треба да се прават уште поголеми напори за информирање на граѓаните за постоењето и работата на сите тела. Напорите треба да се насочени кон што поголемо медиумско претставување на телата. Истовремено, поради малиот степен на информираност на граѓаните за овие тела, нивните надлежности и работа, треба да се создаваат услови што поголем број постапки да се водат по иницијатива на телата.
- + Потребно е да се зајакнат можностите на Народниот правобранител, Комисијата за заштита од дискриминација и Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер да влијаат врз имплементацијата на своите наоди. На пример, треба да се разгледаат можностите за предвидување обврска за покренување, па дури и за водење постапки за одговорност на лицата кои не постапиле во согласност со наодите на овие тела. Треба подоследно да се користат постоечките искуства, на пример оние кои произлегуваат од работата на Народниот правобранител во врска со целисходноста на иницијативите за повторување на постапките.

БИБЛИОГРАФИЈА

База на податоци со документи на ОН и академски трудови за националните тела за човековите права: <http://libguides.lub.lu.se/content.php?pid=265225&sid=2634459>, последна посета 19 септември 2016 година.

Годишни извештаи за работата на Народниот правобранител во периодот 2009-2015 година, достапни на http://ombudsman.mk/MK/godishni_izveshtai.aspx, последна посета 20 септември 2016 година.

Годишни извештаи за работата на Комисијата за заштита од дискриминација во периодот 2011-2015, достапни на <http://www.kzd.mk/?q=node/51>, последна посета 15 ноември 2016 година.

Годишни извештаи за работата на Комисијата за заштита на правото на слободен пристап до информациите од јавен карактер во периодот 2009-2015, достапни на http://www.komspi.mk/?page_id=2609, последна посета 12 ноември 2016 година.

Годишни извештаи за работата на Дирекцијата за заштита на личните податоци во периодот 2009-2015, достапни на http://dzlp.mk/mk/god_izv, последна посета 12 ноември 2016 година.

Годишен извештај за 2015 година на Заштитникот на граѓаните, Република Србија, достапен на англиски јазик на <http://www.ombudsman.org.rs/attachments/article/132/Annual%20Report%202015.pdf>, последна посета 29 октомври 2016 година.

Годишен извештај на српскиот Комесар за информации од јавно значење и за заштита на личните податоци за 2015 година, достапен на <http://www.poverenik.rs/en/commissioners-report/2328-izvestaj-poverenika-za-2015-godinu.html>, последна посета 12 декември 2016 година.

Годишен извештај на Агенцијата за заштита на личните податоци и слободниот пристап до информациите на Црна Гора за 2015 година, достапен на <http://azlp.me/index.php/me/izvjestaji/godisnji-izvjestaji>, последна посета 12 декември 2016 година.

Завршни опсервации на Комитетот против тортура на Обединетите нации по третиот периодичен извештај на Република Македонија, 5 јуни 2015 година.

Закон за заштита на личните податоци („Службен весник на Република Македонија“ бр. 7/2005, 103/2008, 124/2010, 135/2011, 43/2014, 153/2015 и 99/2016).

Закон за Народниот правобранител („Службен весник на Република Македонија“ бр. 60/2003, 114/2009, 181/2016 и 189/2016).

Закон за слободен пристап до информациите од јавен карактер („Службен весник на Република Македонија“ бр. 13/2006, 86/2008, 6/2010, 42/2014, 148/2015 и 55/2016).

Закон за спречување и заштита од дискриминација („Службен весник на Република Македонија“ бр. 50/2010, 44/2014, 150/2015 и 31/2016).

Извештај на Европскиот комитет за превенција од тортура, нечовечно и понижувачко постапување и казнување за посетата на Република Македонија од 7 до 17 октомври 2014 година, CPT/Inf (2016)8, 17 март 2016 година.

Извештај за Македонија за 2016 година, (COM(2016) 715 final), Европска комисија, 9 ноември 2016 година.

Извештај на Мрежата за заштита од дискриминација, 2014 година, достапен на http://www.mhc.org.mk/system/uploads/redactor_assets/documents/685/IZVESTAJ_-_Mreza_za_zastita_od_diskriminacija_-_FINAL.pdf, последна посета 26 октомври 2016 година.

Котевска, Билјана и Николовски, Димитар: Студија на случај на четири НИЧП, Евродијалог 16, Студиорум, јуни 2012 година.

Мемети, Иџет; НИЧП искуства: Народен правобранител на Република Македонија (Омбудсман), Евродијалог 16, Студиорум, јуни 2012 година.

Мерење на ефективност на институциите во Србија во контекстот по ЦОП од 2015 година (“Measuring Effectiveness of Institutions in Serbia in a Post 2015 SDG Context”), Open Society Foundation Serbia, 2016.

- Мислење на Комесарот за човековите права за националните структури за промоција на еднаквоста, CommDH(2011)2, Стразбур, 21 март 2011 година, достапно на https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=1761031&direct=true#P254_40148, последна посета 6 октомври 2016 година.
- Најчевска, Мирјана: „НИЧП во Република Македонија: актуелна состојба, предизвици и можен развој“, Евродијалог 16, Студиорум, јуни 2012.
- Најчевска, Мирјана, Имери, Љуан; „Извештај во сенка за Комисија во сенка“, Фондација Отворено општество – Македонија, 2012 година.
- Оценување на ефективноста на националните тела за човековите права (Assessing the Effectiveness of National Human Rights Institutions), International Council on Human Rights Policy and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2005.
- Пешиќ, Силва: Националните институции за човековите права и процесот на акредитација, Евродијалог 16, Студиорум, јуни 2012 година.
- Перформанс и легитимност: национални институции за човековите права, второ издание (“Performance and Legitimacy: National Human Rights Institutions” Second Edition), the International Council on Human Rights Policy, 2004.
- Попоска, Жанета, Михајлоски, Зоран, Георгиевски, Атанас: „Водич за улогата на Комисијата за заштита од дискриминација во судска постапка и преминување на товарот на докажување“, ОБСЕ Мисија во Скопје, 2013, достапно на http://www.jpacademy.gov.mk/upload/Presudi/Guidelines%20on%20the%20shifting%20of%20the%20burden%20of%20proof_final.pdf, последна посета 26 октомври 2016 година.
- Прирачник за формирање и акредитација на националните тела за човековите права во Европската Унија; Агенција за основни права на Европската Унија (European Union Agency for Fundamental Rights), 2012.
- Студија на телата за еднаквост воспоставени под Директивите 2000/43/ЕС, 2004/113/ЕС и 2006/54/ЕСМ; синтетизиран извештај, Human European Consultancy in partnership with Ludwig Boltzmann Institute for Human Rights, октомври 2010 година, објавен од Европската комисија во јануари 2011 година.

